

MUSIIKIN PERUSTEITA AIKUISILLE

OPETUSKANSIO

Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogiikan
suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
23.11.2009

NINA STEINBY

TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Musiikkipedagogi
Tekijä Nina Steinby		
Työn nimi Musiikin perusteita aikuisille		
Työn ohjaaja/ohjaajat Kai Lindberg		
Työn laji Opinnäytetyö	Aika Marraskuu 2009	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 44+4; opetuskansio
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämän opinnäytetyön keskeinen tavoite on ollut musiikin perusteiden oppimateriaali aikuiselle vasta-alkajalle. Työssä on kaksi erillistä osaa, raportti ja opetusmateriaali opetuskansion muodossa.</p> <p>Työn idea on syntynyt käytännön tarpeeseen omassa työssäni. Nuorelle, ammattiin tähtäävälle aikuiselle tai aikuiselle musiikin harrastajalle ei ollut omaa musiikin perusteiden alkeismateriaalia, eikä lapsille suunniteltu hyväkään oppikirja korvaa tätä puutetta.</p> <p>Opinnäytetyön teososa on opetuskansio, joka sisältää laajennetun, aikuisille sopivan musiikin perusteiden oppimateriaalin sekä aineistoa musiikin kuuntelun ja tuntemuksen käsitteilyyn. Suppeimmillaan käytettynä opetusmateriaali tarjoaa aikuiselle harrastajalle perustyökälyt harrastustaan varten, laajennettuna musiikin perusteiden perustasosuorituksen sisällöt ja laajimmillaan valmentaa tulevaa musiikin opiskelijaa ammattiopintoihinsa.</p> <p>Opetusmateriaalin muotona kansio on käytännöllinen. Opettaja valikoi opetussivuista kohderyhmälle sopivan kokonaisuuden ja täydentää sitä kurssin edetessä valitsemillaan sivuilla ja mieleisellään harjoitusmateriaalilla. Opetuksen eriyttäminen on luontevaa. Kansioon on myös tarkoitus sisällyttää oppilaan omia töitä ja omaa ohjelmistoa työn kohteeksi.</p> <p>Opetusmateriaali on tarkoitettu aikuisille, joilla ei ole lainkaan aiempia musiikin perusteiden opintoja tai joiden aiemmin hankitut taidot ovat päässeet ruostumaan. Materiaalin tavoitteena on parantaa aikuisen harrastajan mahdollisuuksia nauttia harrastuksestaan, antaa tarvittaessa valmiudet musiikin perusteiden perustasosuoritukseen sekä tarjota nuorelle, ammattiin tähtäävälle aikuiselle vankan pohjan ammattiopinnoista selviämiseen. Käyttöympäristöinä voivat toimia aikuisten yleissivistävää opetusta tarjoavat opistot ym. oppilaitokset, musiikkioppilaitokset, kuorot tai muut yksityiset tahot.</p> <p>Raportissa tarkastelen aikuista musiikin perusteiden vasta-alkajana, selvitän opetuskansion rakentumista, sisältöä ja käyttöä - mm. tarjoan kokonaisuuksia eri kohderyhmille - sekä annan käytännön esimerkkejä materiaalin käytöstä elävän musiikin esimerkkien kautta.</p>		
Teos/Esitys/Produktio Opetuskansio. Materiaalin päivitetty versio on osoitteessa http://www.mutesry.info/		
Säilytyspaikka Ammattikorkeakoulu Metropolia/ Ruoholahden kirjasto		
Avainsanat musiikin perusteet, musiikin teoria, solmisaatio, säveltapailu, aikuisopetus		

Degree Programme in Classical Music		Specialisation Music Education
Author Nina Steinby		
Title Music Fundamentals for Adults		
Tutor(s) Kai Lindberg		
Type of Work Bachelor's Thesis	Date November 2009	Number of pages + appendices 44+4 +teaching resource folder
<p>Abstract</p> <p>The main goal of this thesis was to produce music fundamentals teaching material tailored for adult beginners. The work consists of two separate parts, a report of the work, and a teaching resource folder.</p> <p>The idea of this work arose from my own practical needs as a teacher. No elementary level teaching material on music fundamentals was available for young adults aiming to be musicians, or nonprofessional adult learners. Even well-constructed teaching material planned for children is in itself inadequate for older students.</p> <p>The material for teaching music fundamentals has been extended to suit adult students, including worksheets for developing music knowledge and music listening skills. The material can be used as several versions with different scopes. For example, a compact package provides nonprofessional learners with means of practising music. A more extensive version covers the contents of the first module in music fundamentals of the national curriculum of music education. The unabridged version helps aspiring musicians to prepare for future, professional level studies.</p> <p>The resource folder is practical and teacher-friendly. Information sheets can easily be combined to match a specific group of students. A teacher can easily draw up additional information and worksheets during the course when need be. Individual instruction can be easily arranged. Students' own repertoire and work should also be included in the folder for further study.</p> <p>This material is intended to serve adults with long forgotten or no previous studies on music fundamentals. It is to help nonprofessional adult learners to make the best of her or his hobby, to provide any student preparing for the national exams in music theory and solfege, and finally to give aspiring professional musicians a solid basis for pursuits in professional music education. The material is suitable for all institutes providing adult education; music institutes, choirs and choruses, and private employers.</p> <p>In the report I observe the adult student studying music fundamentals as a beginner, explain the process of building up the teaching material, suggest selected entities for groups with different goals, and show how to use the material and music examples in learning situations.</p>		
Work / Performance / Project Teaching Resource Folder. For the updated version see http://www.mutesry.info/		
Place of Storage Metropolia University of Applied Studies / Ruoholahti Library		
Keywords music fundamentals, music theory, solfege, ear training, adult beginners		

SISÄLLYS

1 ALUKSI	5
2 OPETUSKANSIO RAKENTUU	6
2.1 Rakentumisen taustaa	6
2.2 Kansiomuodon idea	7
3 AIKUINEN MUSIIKIN PERUSTEIDEN VASTA-ALKAJANA	9
3.1 Ammattiin tähtäävän nuoren aikuisen lähtökohdista	9
3.2 Aikuisen vasta-alkajan erityistarpeista sekä työtavoista	10
4 OPETUSKANSION SISÄLTÖ	11
4.1 Materiaalin jako kansiossa	11
4.2 Materiaali välilehtien alla	12
5 OPETUSKANSION KÄYTTÖ	15
5.1 Tavoitteita ja kansion sivujen kokoonpanoja eri kohderyhmille	15
5.1.1 Aikuinen harrastaja	16
5.1.2 Musiikkiopiston oppilas	17
5.1.3 Ammattiin tähtäävä nuori aikuinen	17
5.2 Kansion käyttöympäristö	18
6 KÄYTÄNNÖN ESIMERKKEJÄ MATERIAALIN KÄYTÖSTÄ JA TYÖTAVOISTA	20
6.1 Esimerkki 1: Korvakuulolaulun analyysi, nuotintaminen ja soinnuttaminen	20
6.2 Esimerkin 1 purkaminen	26
6.2.1 Muoto ja tukiverkko	26
6.2.2 Rytmi ja melodia	27
6.3 Esimerkki 2: Uuden nuottikuvan purkaminen	29
6.4 Esimerkin 2 purkaminen	36
6.4.1 Työn vaiheista ja järjestyksestä	37
6.5 Esimerkki 3: Harmonian ja muodon tutkiminen	39
6.6 Esimerkin 3 purkaminen	42
7 LOPUKSI	42
Liite 1: Opetuskansion sisältö	45
Liite 2: Lähdeluettelo	47

1 ALUKSI

Käsillä oleva opetuskansio on syntynyt käytännön tarpeeseen omassa työssäni musiikin perusteiden opettajana: aikuiselle vasta-alkajalle sopivaa valmista musiikin perusteiden oppikirjaa ei kerta kaikkiaan ole. Musiikin perusteiden oppikirjat on suunnattu lapsille ja nuorille. Itseopiskeluun tai musiikin harrastajien tietoteoksiksi tarkoitettut musiikin teoriaa käsittelevät kirjat taas ovat kovin nopeasti eteneviä ja vaikeaselkoisia, ja usein niitä rasittaa raskas terminologia. Ne edellyttävät lukijaltaan käytännössä musiikin tuntemusta ja musiikin teorian perustietoja tai käytännössä jonkinlaisia edeltäviä alan opintoja.

Lasten oppikirjojen parhaimmistoa kannattaa kuitenkin käyttää aikuistenkin opetuksessa harjoitusmateriaalina. Opetuskansion välilehtiin, opetussivujen perään olen liittänyt suppean luettelon mielestäni tarkoitukseen sopivasta oheis- ja harjoitusmateriaalista. Opettaja voi halutessaan kerätä kaikki luettelosivut kansion alkuun ja täydentää niitä itselleen mieluisilla lähteillä.

Tavoitteenani on kansiota kootessani ollut tarjota aikuisille opiskelijoille materiaalia, jonka avulla he voivat rakentaa musiikin perusteiden perustietoja ja -taitojaan vankalle ja laajalle pohjalle. Haluan hyödyntää aikuisen opiskelijan kapasiteettia ja vahvaa motivaatiota ja tarjota ikään kuin alkavia polkuja, joita voi kukin edetä aikavarojensa, kiinnostuksensa ja kykyjensä mukaan. Periaatteenani on, että ydinasiat pidetään yksinkertaisina ja samalla tiedon tarjonta on hyvinkin monipuolinen.

Kansio sisältää laajan, aikuisille sovelletun musiikin perusteiden oppimateriaalin. Kansio ei sisällä yleisen musiikkitiedon kurssia, mutta olen sisällyttänyt siihen musiikin kuuntelutehtäviä, joiden päämääränä on kehittää tietoista kuuntelua ja musiikin monipuolista hahmottamista. Opetuskansion materiaali kattaa suppeimmillaan harrastusta

tukevat perustiedot aikuiselle harrastajalle, laajemmin perustasoja 1-3 vastaavan sisällön ja laajimmillaan se valmistaa nuoria aikuisia tuleviin ammattipintoihin.

Kansion muotoisena materiaalia voi helposti mukauttaa ryhmän tarpeisiin ja sopii siksi hyvin yhtäläillä taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa kuin yleissivistävän aikuiskoulutuksen piirissä käytettäväksi. Olen valmistanut kansion materiaalia osin jo omien aikuisryhmieni tarpeisiin ja käytännössä kokenut kansion oppimateriaalin muotona monin tavoin hyväksi.

Raportissa kerron taustaksi, kuinka opetuskansio on syntynyt ja mitä sen rakentuminen on merkinnyt minulle opiskelijana ja opettajana. Luvussa 2 selvitän opetuskansion rakentumista ja kansion ideaa. Luvussa 3 tarkastelen aikuista musiikin perusteiden vasta-alkajana. Luvuissa 4 ja 5 esittelen opetuskansion materiaalia ja tavoitteita sekä sen käyttöä opetuksessa. Lopuksi luvussa 6 esittelen joitakin työtapoja, ideoita ja ehdotuksia sekä niiden soveltamista käytäntöön nuottikuvaa ja kansion materiaalia käyttäen.

2 OPETUSKANSIO RAKENTUU

2.1 Rakentumisen taustaa

Kun vielä käytin aikuisia opettaessani lasten oppikirjaa, valmistin heille oheismateriaaliksi A4 -sivuja, joihin kokosin kirjassa paloina (aikuisen kannalta katsottuna kovin hitaasti) tarjottua tietoa, tiivistin sitä ja selvitin käsitteitä aikuisen käsityskykyä vastaavalle kielelle. Huomasin, ettei kaikesta oppilaitani kiinnostavasta ja heille tarpeellisesta, kuten uuden nuottikuvan purkamisesta ollut valmista materiaalia olemassa lastenkaan kirjoissa - kirjoitin siis siitakin sivun. Suurin osa ensimmäisistä kansiosivuistani on joutunut monen muokkauksen kohteeksi matkan varrella ja osa on hylätty. Paljon on myös sellaisia aiheita, joiden sisältämää tietoa jaoin tunnilla vain harjoitusten kautta ja suullisesti. Ne olen kirjoittanut nyt kansiota valmistaessani. Työn edetessä kokonaisuus on vaatinut lisää sivuja ja moni idea on syntynyt vasta matkan varrella.

Materiaalia valmistaessani olen jatkuvasti pyrkinyt terveeseen lähdekriittisyyteen. Myös aikuiset oppilaat ovat usein kriittisiä, mikä toimii jatkuvasti erinomaisena palautteena. Jos monisteen visuaalinen ulkoasu, asettelu tai kieli on epäselvää, sen kyllä kuulee pian. Erilaisista lähteistä tietoa hakiessani olen varonut minkään yhden totuuden seuraamista. Monipuolisuus ja monenlaiset näkökulmat ovat kehittäneet minua opinnoissani ja uskon

tämän olevan hyväksi kaikille oppijoille. Vaikka relatiivinen säveltapailu on minulle mieluisa työkalu ja siten materiaalissa läsnä, uskon kyllä, että joku muu voi oppia säveltapailua säveljonon numerosarjaa käyttäen yhtä hyvin.

Tätä kansiota tehdessäni olen usein saanut tilaisuuden löytää itsestäni ja kyseenalaistaa "vakiintuneita" tapoja opettaa yksittäisiä asioita musiikin perusteissa. Jos on nimettävä tärkeimmät opetuskansiota tehdessäni oppimani asiat, ne ovat seuraavanlaisia:

- Opettaja ei voi koskaan perustella opettamaansa itselleen liian hyvin tai aivan lopullisesti. Jatkuva sisäinen ja aika ajoin myös toisten opettajien kanssa käyty keskustelu opetuksen sisällöistä ja työtavoista auttaa tietysti jaksamaan työssä, mutta ennen kaikkea koen tämän jatkuvan ajattelun liikkeen pitävän opetuksen ajan tasalla ja käytännöllisenä niin, että se parhaalla mahdollisella tavalla palvelee oppimista.
- Sisällöllisesti tärkeimmän, myöskin jatkuvan keskustelun tulee tapahtua niiden musiikin elementtien kesken, joista on aikojen saatossa erotettu musiikin perusteiden opetuksessa käytettäviksi osa-alueiksi (rytmi, melodia, lukeminen, kirjoittaminen, hahmottaminen jne). Tuntemani musiikin perusteiden alkeismateriaali käyttää tätä jakoa ja olen käyttänyt sitä käytännöllisistä syistä ryhmitellessäni materiaalia kansioon. Harmonia keskustelee jatkuvasti muodon kanssa, muoto ja harmonia rytmin kanssa, melodia muodon jne. Tämän faktan täytyy näkyä käytännöllisenä *musiikin* opettamisena ja edellyttää edellä mainittua opettajan tervettä itsekriittistä keskustelua itsensä kanssa.

Opetuskansioni ei siten ole koskaan valmis sen enempää kuin kukaan meistä opettajana tai oppilaanakaan. Sen on tarkoituskin elää, kasvaa ja muuttua käyttäjänsä käsissä.

2.2 Kansiomuodon idea

Olen tietoisesti tehnyt opetuskansion oppikirjan sijaan. Kansion sisältöä voi helposti valikoida ja karsia palvelemaan kulloistakin kohderyhmää. Kuten edellä käy ilmi, tarkoitus on, että opettaja muokkaa kansion sisältöä kansiossa valmiina olevia lehtiä valiten ja omaa materiaaliaan lisäten niin, että se muodostaa järkevän kokonaisuuden ryhmän tarpeita ja tavoitteita ajatellen sekä käytettävissä olevaan aikaan nähden.

Kansioon on tarkoitus sisällyttää oppilaan omia harjoitustöitä. Näitä voivat olla mm. tunneilla ja kotidiktaatteina kirjoitetut rytmit ja melodiat, kuuntelutehtävät sekä omaan ohjelmistoon kuuluvat kappaleet harmonia- ja muotoanalyysin tai uuden nuottikuvan purkamisen kohteina.

Kansio tarjoaa hyvät mahdollisuudet opetuksen eriyttämiseen ryhmässä. Harjoitusmateriaalin määrää on helppo säätää yksilöllisesti. Vaikka tunnilla käsitellään aihetta yhteisesti, voi jokainen saada siihen itselleen sopivan vaikeustason harjoituksia ja edetä niissä omaa tahtiaan.

Kansiomuotoinen opetusmateriaali antaa myös opettajalle hyvin valinnan vapautta. Opettajan itsensä valitseman opetusmateriaalin voi konkreettisesti sisällyttää osaksi kokonaisuutta, jolloin se pysyy paremmin tallessa kuin irtomonisteet. Opettaja pystyy luontevammin säätämään ryhmän etenemisvauhtia ja -järjestystä suhteessa materiaalin käyttöön, koska kansio ei itsessään sisällä odotusta kronologisesta etenemisestä. Kurssin laajuuden voi alustavasti päättää ennen sen alkua ja opettaja voi mukansa ja ryhmän mukaan joko antaa haluamansa sivut heti aluksi tai jakaa niitä lisää kurssin aikana. Jos eteneminen on odotettua ripeämpää, on opetusmateriaalin ja -sisällön lisääminen kansioon helppoa.

Kansion tiedollinen sisältö yksittäisen välilehden alla etenee osin niin, että ensimmäisten sivujen asioiden hallinta toimii pohjana seuraavien sivujen sisällön omaksumiselle. Sisällön jakamisen välilehtiin on tarkoitus palvella paitsi selkeyttä kansion käytössä myös yhden aihepiirin alla tapahtuvaa luontevaa etenemistä. Esimerkiksi Harmonia -välilehden alla on järkevää edetä kolmi- ja nelisointujen muotojen tunnistamisesta niiden muodostamiseen.

Kansio kokonaisuutena taas vaatii etenemistä laajalla rintamalla eikä kronologisessa järjestyksessä, koska musiikin perusteiden osa-alueiden tulee keskustella keskenään. Käytännössä harjoituksen tai tutkimisen kohteena oleva laulu tai kappale voi palvella usean, jopa kaikkien osa-alueiden harjoittelua monin eri tavoin käsiteltynä. Kansioista voi hyvin irrottaa sivuja ja levitellä niitä rinnakkain pöydälle tutkittaviksi ja muistin tueksi.

Olen käyttänyt kansiota oppimateriaalin muotona noin kolmen vuoden ajan sekä eri-ikäisten aikuisten että nuorten alkeisopetuksessa musiikkioppilaitoksissa. Havaintoni ja aikuisilta oppilailtani saamani palautteen mukaan kansio on oppimateriaalin muotona selkeä, käytännöllinen ja hyvin toimiva, kunhan opettaja tekee alkuohjeistuksen

(välilehtien nimeäminen, opetussivujen numerointi ja jako välilehtiin) heti kurssin alussa selvästi.

3 AIKUINEN MUSIIKIN PERUSTEIDEN OPISKELUN VASTA-ALKAJANA

Aikuinen tulee opiskelemaan musiikin perusteita lähes aina hyvin motivoituneena. Hänellä on yleensä vahva tahto hankkia ja oppia käyttämään työkaluja, joiden avulla hän pääsee nauttimaan harrastuksestaan monipuolisemmin tai harjoittamaan taitoa, josta haluaa itselleen ammatin.

3.1 Ammattiin tähtäävän nuoren aikuisen lähtökohdista

Moni nuori, musiikin alan ammattiin tähtäävä aikuinen saattaa tuntea, että omat odotukset tai ympäristön paine oppia musiikin perusteisiin kuuluvia tietoja ja taitoja ovat aika kovat. Hän saattaa kokea huonommuutta verratessaan itseään saman ikäiseen, tulevaan opiskelukaveriinsa, joka vuosikausien musiikkiopistoputken kouluttamana solfaa sujuvasti. Hän tiedostaa myös piinallisen hyvin, kuinka tiukan aikataulun puitteissa hänen on omaksuttava asioita, joiden oppimiseen useimmilla on ollut paljon enemmän aikaa. Esimerkiksi nuorella laulajalla ei ole kuutta vuotta aikaa opiskella musiikin teoreettisten aineiden perustasokursseja ja niiden lisäksi D -tason kursseja voidakseen valmistautua pääsykokeisiin ja saavuttaakseen ammattiopinnoissa tarvittavat taidot.

Nuorellakin aikuisella on kuitenkin hiljaista tietoa sekä musiikin että muilta elämän ja työn alueilta, jonka tiedostaminen voi auttaa häntä instrumenttinsa ja musiikin perusteiden taitojen välillä vallitsevan epätasapainon korjaamisessa. Oppilasta pitää kannustaa tähän positiivisesti, eikä niinkään kiinnittää jatkuvasti huomiota taitojen puutteisiin. Häntä voi muistuttaa siitä tosiasista, että aikuinen omaksuu oppimansa nopeammin kuin lapsi ja että hänen käsityskykynsä on kehittyneempi. Välimatkaa voi siis hyvin kuroa kiinni, vaikka oppiminen ja opittavien asioiden määrä voi aluksi tuntua ylivoimaisen raskaalta. Myös aikuisen oppilaan vahva motivaatio vauhdittaa oppimista erittäin tehokkaasti. Vaikka laajan tieto- ja taitomäärän omaksumiseen onkin usein melko vähän aikaa, voi kiireettömyyden tuntua parantaa osittain yksilöllisen etenemisen suunnittelulla (sikäli kuin se on kurssin, ryhmäkoon ja tuntimäärän puitteissa mahdollista). Näistä syistä aikuinen oppilas tarvitsee oman, joustavan musiikin perusteiden alkeiden opetusmateriaalin, joka mahdollistaa perusasioiden omaksumisen riittävän laajalti ja riittävän lyhyessä ajassa.

3.2 Aikuisen vasta-alkajan erityistarpeista sekä työtavoista

Aikuisilla vasta-alkajilla on erityistarpeita myös sen suhteen, miten opetettavaa asiaa lähestytään. Lasten opetuksessa on hyödyllistä ja luontevaa edetä ilmiöstä nimeämiseen ja tämä toki pätee myös periaatteessa aikuisiin oppilaisiin. Moni aikuisoppilaani on kuitenkin kiusaantunut tästä lähestymistavasta ja vaatinut ensin nimet ja raamit ilmiölle ennen kuin ollenkaan pystyvät sitä tarkastelemaan. Tämän olen havainnut ennen kaikkea n. 30-50 -vuotiaiden aikuisten harrastajien keskuudessa. Aluksi tähän törmätessäni pohdin hetken, onko kyse kaavamaisesta asenteesta, jota tulisi yrittää sinnikkäästi purkaa, mutta pian totesin, että oppilaiden vanhoja tapoja hahmottaa asioita kannattaa mieluummin kääntää käyttökelpoisiksi työkaluiksi kuin pitää oppimisen esteinä. Ei ole syytä raskauttaa uusien asioiden omaksumisprosessia tarpeettomasti. Sen sijaan on järkevää selvittää aikuisten ryhmässä heti alkuun taustatietojen ja musiikillisen yleissivistyksen tasoa ja hyödyntää niitä. Motivoitunut aikuinen oppilas kykenee yleensä aktiivisesti valikoimaan tarjottua tietoa ja ainakin opettajan ohjauksella organisoimaan sitä aiemmin oppimaansa vasten.

Opettajan on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota opetuksen työtappoihin. Sen lisäksi, että opettaja kannustaa aikuista oppilastaan hyödyntämään itselleen luontaisia tapoja hahmottaa ja järjestää asioita, hänen kannattaa tarjota uusia rinnalle. Harjoitus ja toisto ovat tärkeitä myös aikuisille oppilaille, samoin elävien musiikkiesimerkkien käyttäminen. Aikuisilla on paljon omaa nuottimateriaalia, joiden kohdalla he ovat jo ennen kurssin alkua yrittäneet selvittää musiikin perusteisiin kuuluvia pulmia. Oppilaan oman materiaalin käyttö opetuksessa on tiedon välitöntä soveltamista käytäntöön. Havaintoni mukaan oppilaat kokevat soveltavat tehtävät hyvin palkitsevina.

Hyvin hyödylliseksi on osoittautunut mielikuvien käyttäminen vaikkapa säveljonon hahmottamisessa. Mielikuvien käytöstä on toki kirjallisuuttakin, mutta en tässä pura mielikuvaoppimisen teoriaa. Musiikin kuulonvaraiseen hahmottamiseen liittyy monilla ihmisillä mielikuvia liikkeestä, valosta, väreistä ja kolmiulotteisista kuvista. Olen toisinaan purkanut omia musiikin herättämiä mielikuviani paperille kuviksi. Myöhemmin, erityisesti opetustyön kautta olen oppinut purkamaan mielikuviani sanoiksi. Kannustan mielelläni aikuisiakin oppilaitani mielikuviansa tiedostamiseen, koska selkiytyttyään mielikuva voi olla vahva työkalu, josta on todella paljon arkista apua musiikin tekemisessä ja hahmottamisessa.

4 OPETUSKANSION SISÄLTÖ

Olen valinnut opetuskansion opetettavat osa-alueet aikuisia opiskelijoita ajatellen, jolloin aiheiden kenttä on laajempi kuin tarjolla olevissa, lapsille tarkoitetuissa oppikirjoissa. Aikuisen opiskelijan on oman harjoitettavan ohjelmistonsa ja musiikillisen omaksumiskykynsä puolesta tarkoituksenmukaista päästä tutkimaan opetettavia osa-alueita paitsi laajasti, myös syvemmällä tasolla kuin lasten oppikirjat niitä tarjoavat. Kansiossa käytettävä kieli ja terminologia vastaavat myös paremmin aikuisen opiskelijan kapasiteettia ja tiedonhalua.

4.1 Materiaalin jako kansiossa

Materiaali on jaettu otsikoitujen välilehtien alle. Jakotavan tavoitteina ovat selkeys ja käytännöllisyys, ei opetuksen eteneminen osa-alueittain. Välilehdet olen osa-alueittain nimennyt seuraavasti:

- 1. Rytm
- 2. Melodia
- 3. Nuottikirjoituksen käytäntö ja musiikkisanasto
- 4. Harmonia
- 5. Muoto
- 6. Musiikin kuuntelu ja musiikin tuntemus
- 7. Uuden nuottikuvan purkaminen

Jokaisen välilehden alla on opetusmateriaalia A4 -sivuina sekä opetussivujen perässä pieni luettelo harjoitusmateriaaliksi sopivasta oppimateriaalista osa-alueittain. Opetussivut sisältävät paitsi tietoa myös esimerkkejä opetettavasta asiasta nuottikuvina sekä harjoitustehtäviä, joita voi usein käyttää monipuolisesti kattamaan usean osa-alueen aiheita. Harjoitusmateriaaliluettelon avulla ja oppilaiden omaa materiaalia käyttämällä opettaja voi melko nopeasti kerätä ryhmälleen sopivaa lisäharjoitusta aiheesta.

Neljän ensimmäisen välilehden osoittamat osa-alueet, rytm, melodia, nuottikirjoituksen käytäntö ja musiikkisanasto ja harmonia ovat vakiintuneet ydinasioiksi musiikin perusteiden opetukseen. Musiikin muotoa opetetaan sen sijaan hämmästyttävän vähän tai hajanaisesti lapsille ja nuorille, minkä koen puutteeksi ja olen ilman muuta halunnut

sisällyttää myös aikuisten opiskelijoiden materiaaliin. Otsikon Muoto pitäisikin kuulua ensin mainittujen ydinasioiden joukkoon.

4.2 Materiaali välilehtien alla

1) Rythmi

Rytmin opetukseen olen tuonut mukaan metrin käsitteen ja siten mahdollisuuden yhdistää rytmin ja muodon varhaisessa vaiheessa toisiinsa. Rytmisiä, muotoa ja metriä koskeville ajatuksilleni olen saanut mallia ennen kaikkea teoksista Rothstein, William. 1989. *Phrase rhythm in tonal music*. New York, Schirmer Books sekä Lerdahl, Fred & Jackendorff, Ray. 1996. *A generative theory of tonal music*, Cambridge (MA). MIT. Luvussa 6.5 olen esittänyt havainnollisesti metrin käsitteen harjoittamista työesimerkin kautta.

Olen liittänyt Rytmin kirjoittaminen -sivulle ohjeet rytmin korvakuulolta kirjoittamiseen. Tätä lasten opetuksesta tuttua melodiadiktaatin ensimmäistä kirjoitusvaihetta voi käyttää solfien kirjoitusta edeltävänä vaiheena tai erillisenä, myös itsenäisesti tehtävänä rytmikirjoitus harjoituksena. Havaintoni mukaan myös aikuiset oppilaani ovat kokeneet erilliset rytminlukuharjoitukset mielekkäinä, koska tämä harjoitusmuoto vapauttaa heidät muusta nuottikirjoituksen informaatiosta ja auttaa heitä keskittymään rytmikuvioiden nimeämisen ja tunnistamisen harjoitteluun. Rytmin harjoittamisen eri tavoista on myös oma sivunsa välilehden alla.

2) Melodia

Tämän välilehden sisältö on pääosin perinteistä relatiiviseen säveltapailuun tukeutuvaa materiaalia harjoituksineen. Melodiakulkujen harjoittaminen -sivulla esittelen työtapoja sekä tunnilla käytettäviksi että kotiharjoitteluun. Olen kirjannut myös monille musiikin perusteiden opettajille ennestään tutun kotidiktaatin ohjeet sekä yleisiä kirjoittamiseen liittyviä ohjeita sivulle Melodian kirjoittaminen. Moniäänisen materiaalin sisällyttäminen laulajien ja kuorolaulua harrastavien aikuisten opetuksessa on välttämätöntä ja kaikille tarpeellista. Säveljonon scale degree -merkintöjä ja käsitteitä vakaa ja aktiivinen sävel on tarkoitus hyödyntää melodian ja muodon yhdistävissä harjoituksissa. Käytän sanaa säveljono kuvaamaan sävelten jatkumoa, jonka runko voidaan ajatella ja ilmaista muuntamattomin solfanimin, scale degree -numeroin, jatkuvana duuri-molli -tonaalisena

asteikkorakenteena sekä tiettyyn etumerkintään kiinnitettynä sävelalan sävelikkönä. Solfapylväs on kuvallisesti ilmaistu säveljono, joka rajataan tarkoituksenmukaisesti käytettävän sävelvalikoiman mukaan.

3) Nuottikirjoituksen käytäntö ja musiikkisanasto

Nuottikirjoituksen käytäntöön liittyviä merkintöjä ja terminologiaa olen esitellyt aiheittain opetussivuilla musiikkiesimerkkejä käyttäen. Musiikkisanasto-osuutta voi aikuinen harrastaja kerätä itse sen mukaan kuin hän itse, ryhmä tai opettaja kokee tarpeelliseksi, ammattiin tähtäävän puolestaan tulee saada käyttöönsä kattava perusanasto.

4) Harmonia

Tässä osiossa käsittelen sointumuotojen ja sointukulkujen tehtäviä pitkälti William E. Caplinin ajatuksiin pohjautuen (Caplin, William E. 1998. *Classical form: a theory of formal functions for the instrumental music of Haydn, Mozart, and Beethoven*. Oxford University). Sointukuluista esittelen Caplinin mallin mukaisesti (jotakin sointua tai funktiota) laajentavan (esim. I - V⁶ - I) sekä kadenssaalisen kulun (esim. I⁶ - II⁶ - V - I), joita pidän sekä musiikin pienoismuotojen että tämän opetuskansion kokonaisuuden kannalta tärkeimpinä. Sekvenssaaliset kulut olen sen sijaan vain esitellyt lyhyesti ilmiönä musiikin pienoismuotojen yhteydessä, koska ne joka tapauksessa kuuluvat ammattiopintojen sisältöihin. Äänenkuljetuksen perusteita ja kenraalibassomerkintää tutkitaan elävien musiikkiesimerkkien lisäksi basso ostinato -improvisaation kautta. Olen pitänyt näiden aiheiden perustasoa syvempää käsittelyä tarpeellisena erityisesti ammattiopintoihin tähtääville oppilaille. Opistotason opintoihin sisällytetty modulaatio on samasta syystä otettu mukaan tähän kansioon.

5) Muoto

Käytän sanaa muoto tässä työssä kokoavana otsikkona tarkoittamaan ennen kaikkea seuraavia ilmiöitä ja niiden nimityksiä: metrinen rakenne, säe, säeryhmä, teema sekä musiikin pienoismuodot periodi ja satsimuoto. Ilmiöiden tutkiminen tehtävissä perustuu musiikin kuulonvaraiseen hahmottamiseen ja/ tai nuottikuvasta tehtyihin havaintoihin. Sana muoto voi sisältää myös erityisesti kuuntelutehtävien kautta mahdollisuuden harjoittaa musiikin hahmottamista kuulijan omaa elämystä ja mielikuvia perustana käyttäen. Kaikki edellä mainitut tavat jaksottaa ja hahmottaa

musiikkia perustuvat lopulta musiikilliseen kokemukseen, minkä tulee myös olla opetuksen lähtökohta.

Opetuskansiossa esitellään musiikin pienoismuodot periodi ja satsimuoto sekä tarjotaan näille analyysi- ja kirjoitusharjoituksia, jotka kaikki ovat aiempiin perustason oppimateriaaleihin verrattuna uusia aiheita. Olen myös lisännyt perussykettä ja metriä yhdistävää sekä harmonian roolia muodon jäsentäjänä käsittelevää materiaalia. Näidenkin aiheiden tietolähteinä ja malleina olen pitkälti käyttänyt em. teoksia tekijöiltä Caplin, Lerdahl ja Rothstein. Idean perussykepamploidien käytöstä olen saanut musiikin perusteiden oppikirjasta Sillanpää, Anna-Maija. 1987. Solmisaatio 1. Fazer Musiikki.

6) Musiikin kuuntelu ja musiikin tuntemus

Musiikin kuuntelu -välilehti ei sisällä tyyliintuntemusta tai musiikin historiaa käsittelevää materiaalia. Tämän osion tehtävät tähtäävät ennen kaikkea tietoisien kuuntelun ja musiikin kuulonvaraisen hahmottamisen kehittämiseen.

Kuuntelutehtävien on tarkoitus ajan mittaan kasvattaa myös musiikin tuntemusta ryhmän ja kurssin tarpeiden mukaan. Jos aikaa riittää ja etenkin jos oppilaan kiinnostus ja tulevaisuuden suunnitelmat vaativat, kannattaa opettajan kuitenkin ohjata oppilasta myös tyyliintuntemusta ja musiikin historiaa käsittelevän materiaalin pariin. Kysymykset musiikin kuuntelutehtäviin perustuvat pitkälti luentomuistiinpanoihini (Unkari-Virtanen, Leena. Musiikin historia, luentosarja. Ammattikorkeakoulu Stadia Iv 2004-2005) ja luentosarjaan liittyviin tehtäviin.

Olen liittänyt välilehteen pienen luettelon tietolähteistä ja linkeistä musiikin kuuntelutehtävien ja musiikin tuntemukseen liittyvien tehtävien taustaksi ja oheismateriaaliksi. Tätä materiaalia voi osin käyttää myös omaehtoisen opiskelun apuna. Opettaja voi myös halutessaan kasvattaa kurssin sisältämään yleisen musiikkitiedon oppimäärän omaa ja luettelon materiaalia käyttäen. Valmis yleisen musiikkitiedon oppimateriaali puuttuu tällä hetkellä.

7) Uuden nuottikuvan purkaminen

Tehtävässä käsitellään oppilaalle uutta nuottikuvaa, mieluiten laulu- tai instrumenttiopettajan antamaa uutta ohjelmistoon kuuluvaa kappaletta. Tämä osio on suunniteltu nimenomaan aikuisia ajatellen ja sen tarpeellisuus ja etenemistapa perustuvat kokemuksiini aikuisten opettamisesta. Muistilistaa voi soveltaa

käytäntöön jo hyvin varhaisessa vaiheessa kurssia tutkimalla nuottikuvasta vain tuttuja elementtejä. Kerta kerralta listan tutkittavien kohtien määrä kasvaa. Listaa voi myös soveltaa erilaisten analyysitehtävien tekoon. Tukiverkon idea on suunniteltu palvelemaan ennen kaikkea laulajia, mutta sen idea hyödyttää varmasti myös soittajia. Nuottikuvan purkamista ja muistilistan käyttämistä on havainnollistettu yhden sanallisesti ja nuottikuvain esitetyn esimerkkityön avulla. Tehtävän tavoitteena on saada uudesta kappaleesta kokonaiskuva ja lopulta saattaa se soivaan muotoon ryhmässä laulaen ja soittaen.

Varsinaisten opetussivujen lisäksi opetuskansio sisältää välilehdittäin ehdotuksia oheis- ja lisäharjoitusmateriaaliksi sekä liitteenä luettelon korvakuulolauluista, joiden käyttöä käsittelen luvussa 6.

5 OPETUSKANSION KÄYTTÖ

Opetuskansiota voi joustavasti säätää monenlaisten kohderyhmien käyttöön. Selvitän seuraavassa, kenelle opetuskansio on tarkoitettu sekä millaiset voisivat olla opetuskansion konkreettiset tavoitteet kunkin kohderyhmän kohdalla. Esitän myös mahdollisia tapoja jakaa välilehtien alla olevia opetussivuja sopiviksi paketeiksi kullekin näistä ryhmistä. Ehdotuksen hahmottamisen avuksi kts. Liite 1 Opetuskansion sisältö.

5.1 Tavoitteita ja kansion sivujen kokoonpanoja eri kohderyhmille

Aikuisten harrastajien alkeisopetuksessa opettaja voi laatia tavoitteita yhdessä oppilaiden kanssa esimerkiksi alkutapaamisessa, jossa kartoitetaan oppilaiden omia toivomuksia ja ajatuksia siitä, millaisia tietoja ja taitoja he kokevat tarvitsevansa. Opetushallituksen sivuilta löytyvät taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet velvoittavat niitä opettajia, joiden oppilaat kuuluvat tämän opetussuunnitelman piiriin. Aikuisia musiikin perusteiden vasta-alkajia nämä määräykset eivät yleensä koske, jolloin opettajalla on vapaus kuunnella enemmän oppilaidensa omia toiveita kurssin tavoitteita laatiessaan. Aikuisen oppilaan toiveita kannattaa ilman muuta kuunnella myös silloin, kun kyse on perustasuoritukseen tai ammattiopintoihin tähtäävistä oppilaista, mutta tällöin opettajan on vastuuntuntoisesti huolehdittava siitä, että opetuksen sisältö vastaa niitä tietoja ja taitoja, joita oppilas tulee käytännössä tarvitsemaan mahdollisissa pääsykokeissa, jatko-opinnoissaan sekä tulevassa työelämässään.

5.1.1 Aikuinen harrastaja

Aikuiselle musiikin harrastajalle koottu opetuskansio tarjoaa riittävät perustiedot, joiden avulla hän voi paremmin nauttia esimerkiksi kuorolauluharrastuksestaan ja saada enemmän iloa musiikin kuuntelusta. Jos opetuksen ulkoiset puitteet sallivat, hän voi myös halutessaan suorittaa musiikin perusteiden perustasosuorituksia (1-3).

Suppeimmillaan aikuiselle harrastajalle tarjottava kurssikokonaisuus voisi sisältää seuraavat opetussivut, jotka luettelen tässä välilehdittäin:

- Rytmi: kaikki opetussivut, runsaasti lukutehtäviä ja kirjoitustehtäviä opettajan harkinnan mukaan
- Melodia: opetussivut 1. Säveljono ja asteikko, 2. Intervalli, 3. Mollin lajeja, runsaasti solfa- ja lauluharjoituksia sekä melodian lukemista ja kirjoitustehtäviä valikoiden
- Nuottikirjoituksen käytäntö ja musiikkisanasto: kaikki opetussivut (sävellajien määritelmiä ei välttämättä tarkasti), harjoituksia etenkin sävelten nimeämiseen ja sävellajin tunnistamiseen etumerkinnän perusteella
- Harmonia: opetussivut 1. Kolmisointu, 3. Nelisointu (ilman tyyppejä), 4. Kolmisoinnun muodot, 14. Basso ostinato, improvisaatioharjoituksia, kiinnostuksen mukaan mahdollisesti myös jokin soinnun merkitsemistapa sekä sivu 12. Melodian soinnuttaminen korvakuulolta
- Muoto: opetussivut 1. Perussyke ja metrinen rakenne, 2. Säe ja säeryhmät ja 3. Harmonian rooli muodon jäsentäjänä; 4. Musiikin pienoismuotoja: Analyysiharjoituksia. Pienoismuotoja tarkastellaan elävän musiikin kautta parin selkeän esimerkin kautta. Uuden nuottikuvan purkaminen: runsaasti helppoja harjoituksia sekä paljon oppilaiden omaa materiaalia opintojen alusta asti
- Musiikin kuuntelu ja musiikin tuntemus: ryhmän musiikillisen suuntautumisen mukaan, tehtäviä paljon ja monipuolisesti

Aikuisten harrastajien kurssikokonaisuuksia voi räätälöidä edellä esitettyä suppeinta kokonaisuutta melko vapaasti muuntaen tai lisäämällä pakettiin tarpeen tullen reippaastikin opetussivuja. Aikuisten omia toivomuksia kannattaa kuunnella ja harrastajan

tavoitteet ottaa vakavasti. Tällöin kurssista rakentuu parhaimmillaan todella palkitseva kokemus paitsi oppilaille myös opettajalle.

5.1.2 Musiikkiopiston oppilas

Musiikkiopistossa tämän kansion käyttäjä voisi olla musiikkiopiston aikuinen oppilas musiikkiopistotasolla, avoimella tai aikuisosastolla. Nuori tai nuori aikuinen tarvitsee mahdollisia jatko-opintojaan varten ja ainakin päättötodistustaan varten musiikin perusteiden perustasuorituksen. Tämän mukaan määräytyy kansion vähimmäissisältö, mutta jos opettajan tiedossa on, että ryhmässä on ammattiin haluavia, kannattaa opettajan mahdollisuuksien mukaan tarjota heille opetusta laajemmin tai jos se ei ole resurssien puolesta mahdollista, ohjata heitä jatkamaan opintojaan sopiville kursseille ennen ammattiopintoihin hakeutumista.

- Rytmi: kaikki opetussivut, lukutehtäviä ja kirjoitustehtäviä
- Melodia: kaikki opetussivut, runsaasti solfa- ja lauluharjoituksia sekä säännöllisesti melodian lukemista ja kirjoitustehtäviä
- Nuottikirjoituksen käytäntö ja musiikkisanasto: kaikki opetussivut, runsaasti harjoituksia elävän musiikin esimerkkien kautta
- Harmonia: kaikki opetussivut, joskin 13. Äänenkuljetus ja 14. Basso ostinato, improvisaatioharjoituksia voivat olla lisämateriaalia
- Muoto: opetussivut 1. Perussyke ja metrinen rakenne, 2. Säe ja säeryhmät, 3. Harmonia jäsentää muotoa, 4. Musiikin pienoismuodot: Analyysiharjoituksia, 5. Musiikin pienoismuodot: kirjoitusharjoituksia
- Uuden nuottikuvan purkaminen: prima vista -tehtävien sijaan käytettäväksi opettajan antamaa sekä oppilaiden omaa materiaalia käyttäen
- Musiikin kuuntelu ja musiikin tuntemus: musiikin perusteiden ja yleisen musiikkitiedon yhdistävällä kurssilla tehtäviä käytetään osana YMT -opetusta; erillisellä musiikin perusteiden kurssilla tuntiresurssin salliessa tehdään tehtäviä osan aikaa tunnista, kunnes oppilaat hallitsevat työtavan, minkä jälkeen kuuntelutehtäviä voidaan antaa kotiin portfoliotehtäviksi

5.1.3 Ammattiin tähtäävä nuori aikuinen

Tyypillinen alkeisopetukseen hakeutuva aikuisoppilas on nuori laulaja, jolla on instrumenttinsa puolesta edellytykset ammattiin, mutta ei musiikkiopistotaustaa eikä ehkä

lainkaan aikaisempia musiikin perusteiden opintoja. Jotta ammattiopinnoissa ja itse ammatissa muusikkona ja/ tai laulopedagogina toimiminen ei olisi jatkuvasti nuottiviidakossa rämpimistä, on nuoren aikuisen saatava rauhassa rakentaa pätevän opettajan opastuksella kunnan pohja musiikin perusteiden opinnoilleen jo ennen ammattiopintoihin pyrkimistään.

Tavoitteena ei saa olla, että ammattiopiskelija vain "jotenkin selviäisi" kaikilta musiikin teorian ja säveltapailun kursseiltaan. Tuleva musiikkipedagogi tarvitsee myönteisiä kokemuksia teoreettisten aineiden opinnoistaan jo itsensä takia, mutta myös muiden - kukaan ei toivo, että hän myöhemmin opettajana toimiessaan välittäisi eteenpäin väheksyvää tai vihamielistä asennetta jokaiselle muusikolle tärkeiden työkalujen opiskelua kohtaan.

Ideaalitulanteessa ammattiin tähtäävä nuori saa ainakin 3 vuotta pätevää, intensiivistä ja säännöllistä musiikin perusteiden opetusta ennen ammattiopintoihin hakeutumista. Tähän tarvitaan vastuuntuntoista instrumenttiopettajaa, joka ajoissa ymmärtää ohjata nuoren aikuisen musiikin perusteiden oppia hakemaan. Ammattiopintojen alettua on joissakin oppilaitoksissa mahdollista saada teoreettisissa aineissa lisäopetusta.

Ammattiopintoihin hakeutuvalle on tarjottava kansion koko materiaalia opittavaksi. Määrän voi jakaa niin, että ensin selvitetään perustaso 3 -tasosuorituksen sisällöt (kts. kohdan 5.1.2 kurssikokonaisuus) ja sen jälkeen ammattiopintoihin hakeutumista ajatellen loput kansion sisällöstä. Opetuksessa intensiivisen ohjauksen lisäksi on huolehdittava siitä, että oppilas kantaa itse kunnolla vastuuta oppimisestaan esimerkiksi portfoliotöiden ja muiden itsenäisesti suoritettavien töiden muodossa. Sanomattakin on selvää, että tehtävät pitää pohjustaa erittäin hyvin, jotta työ ei latista vaan kannustaa.

5.2 Kansion käyttöympäristö

Musiikin teoreettisten aineiden ja säveltapailun opiskelu on mielestäni lähtökohtaisesti luonteeltaan opettajan ohjausta vaativaa. Oppiminen perustuu hyvin pitkälti kuulonvaraiseen tuntityöskentelyyn, jossa harjoitusten toteutus sekä useimpien tehtävien antaminen, tekeminen ja niistä saatava välitön palaute tapahtuvat juuri laulaen tai muuten soivassa muodossa. Osan aiheista, kuten sävelten nimet tai sävellajien etumerkinnot voi oppilas periaatteessa opiskella itsekkin. Kuitenkin esimerkiksi säveltapailuun kuuluva työ sekä itse opiskeltujen erillisten tietojen liittäminen yhteen

keskenään ja edelleen elävään musiikkiin vaativat käytännön opetustyössä tekemiäni havaintojen mukaan opettajan jatkuvaa ohjausta, paljon ryhmässä harjoittelua sekä toistoa, jotta ne automatisoituvat.

Olen siksi kokenut tarpeelliseksi nimenomaan opetuskansion laatimisen itseopiskelumateriaalin sijaan. Kansion tietosivuja voi kylläkin käyttää opintojen aikana, mahdollisten opetusperiodien välillä ja niiden jälkeen opitun kertaukseen ja muistin tukena. Ohjattuun opiskeluun tulee varata melko paljon aikaa riittävän pitkällä aikavälillä. Alkeita voidaan opiskella intensiivisesti ja kotitöitä voi aikuisen edellyttää tekevän melko paljonkin, mutta ei koskaan vailla kontrollia ja palautetta.

Opetuskansio sopii käytettäväksi yleissivistävän opetuksen piiriin kuuluvissa oppilaitoksissa, kuten työväen- ja kansalaisopistoissa sekä kansanopistoissa. Niissä opetus voidaan järjestää säännölliseksi, mikä mahdollistaa toisiaan seuraavien kurssikokonaisuuksien toteuttamisen. Tällöin kansion sisältöä voidaan jakaa ja opetusta toteuttaa käytettävissä olevan ajan sekä ryhmän kiinnostuksen mukaan eri kursseille pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Yksityiset musiikin opetusta järjestävät oppilaitokset voivat järjestää musiikin perusteiden kurseja joko spesifeinä kurssikokonaisuuksina, periodiopetuksena tai lukukausien mittaisina kursseina omien oppilaidensa tarpeen mukaan. Silloin on erittäin käytännöllistä, kun oppimateriaalia voi muokata lähes rajattomasti.

Kuoroille voi tarjota musiikin perusteiden ammattilaisen opettamaan säännöllisesti tai vaikkapa periodiopetuksena. Kuorolaisen erityistarpeet on huomioitava paitsi materiaalia valittaessa myös työtapojen ja osin sisällönkin painotusta mietittäessä. Taiteen perusopetuksen laajaa opetusmäärää toteuttavissa musiikkioppilaitoksissa kansiota voi käyttää paitsi aikuisosaston oppilaiden myös perus- tai opistotason esim. 14 tai 15 vuotta täyttäneiden parissa, joilla ei ole mainittavasti tai lainkaan aiempia musiikin perusteiden opintoja, mutta edellytykset suoriutua perustason tasosuorituksesta. Heille sopiva kokonaisuus voisi olla intensiivinen kolmen vuoden kurssi, jolla opetusta saisi esimerkiksi 90' viikossa.

On monesta syystä antoisinta opiskella musiikin perusteita ryhmässä: oppilas saa vertaistukea, voi jakaa kokemuksia ja ajatuksia, tehdä ryhmä- tai paritöitä, laulaa äänissä ja kuunnella toisten työskentelyä. Ihanteellinen ryhmäkoko on mielestäni 6-12 oppilasta. Suuremmassa ryhmässä opettaja ei voi antaa oppilaille riittävää yksilöllistä huomiota ja

pienemmässä kuin neljän hengen ryhmässä joudutaan tinkimään hyödyllisten työtapojen toteutuksesta, kuten harmonioiden laulamisesta äänissä. Kansiota on toki täysin mahdollista käyttää myös yksityisopetuksessa, jos tilanne niin vaatii.

6 KÄYTÄNNÖN ESIMERKKEJÄ MATERIAALIN KÄYTÖSTÄ JA TYÖTAVOISTA

Tässä luvussa esitän havainnollisesti kolmen esimerkkityön avulla, kuinka kussakin yhden musiikkiesimerkin avulla harjoitellaan musiikin perusteiden eri osa-alueita ja nivotaan niitä ja samalla opetuskansion välilehtien materiaalia toisiinsa. Selostan työn etenemistä vaiheittain sekä erilaisten työtapojen käyttöä niiden aikana. Puran kunkin esimerkkityön esityksen lopuksi selvittämällä mihin tämä tehtäväkokonaisuus ja siihen valitut työtavat tähtäävät eli mitä oppilaan on niiden kautta tarkoitus saavuttaa. Esitän myös esimerkkityön muutamia erityisen tärkeitä toteutusta tukevia työtapoja ja muita tehtävätyypin opetukseen liittyviä ajatuksia, jos niitä ei ole aiemmin esimerkin vaiheiden yhteydessä tai purkamisessa käsitelty. Esitän työn vaiheet selvyuden vuoksi suurimmaksi osaksi luettelon muodossa.

Opetusmateriaalina käytetään opetuskansion sivuja sekä korvakuulolauluja, otteita muusta elävästä musiikista tai oppilaan omaa nuottimateriaalia. Tässä kuvatut työskentelytavat perustuvat pitkälti kokemuksiini todellisista opetustilanteista. Olen jakanut esimerkit vaiheisiin, jotka voivat kuvata jossakin määrin myös toisiaan seuraavien oppituntien tapahtumia kyseisen työn osalta.

6.1 Esimerkki 1: Korvakuulolaulun analyysi, nuotintaminen ja soinnuttaminen

Kuvitteellisen ryhmän oppilaat ovat ensimmäistä tai toista lukukautta musiikin perusteita opiskelevia aikuisia harrastajia.

- \ 1. vaihe: Opetellaan työstettävä laulu korvakuulolta
  - Opettaja ja ryhmä valitsevat yhdessä korvakuulolaulujen luettelosta tuttuja, kiinnostavia ja vaikeustasoltaan sopivia lauluja työn materiaaliksi (opetuskansion Liite 1, korvakuulolauluja).
  - Ryhmä ja opettaja päätyvät neljän laulun valikoimaan, jonka he laulavat muutamaan kertaan kahdella oppitunnilla.
  - Työskentelyn kohteeksi valitaan laulu "Maijan karitsa".
  - Apuna käytetään kansion sivun Säe ja säeryhmät (Muoto 1) tietoja.

\ 2. vaihe: Muodon havainnointi: säerakenteen hahmottaminen laulusta

- Tässä työn vaiheessa oppilaat tekevät kuulonvaraisesti havaintoja laulun muodosta.
- Osa oppilaista todennäköisesti hahmottaa laulun rakentuvan kahdesta osasta, osan mielestä siinä on neljä "palaa". Todetaan, että molemmat vastaukset ovat totta.
- Laulu tuntuu rakentuvan kauempaa katsoen kahdesta yhtä pitkästä "palasta", joista kumpikin jakautuu edelleen pienempiin osiin. Nimitään palat säkeiksi.
- Seuraavaksi on tutkittava kuunnellen, miten säkeet ja edelleen niiden pienemmät osat muistuttavat toisiaan: mitkä ovat samanlaisia, mitkä erilaisia, millä tavalla ja mihin saakka.
- Jokainen oppilas piirtää itselleen kappaleen säerakenteesta itse kuvan, johon nimetään laulun säkeet ja niiden osat. Kuva voi näyttää esimerkiksi tältä:
(kuva 1).

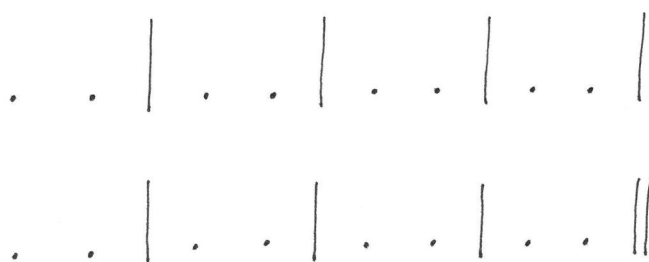
Kuva 1

\ 3. vaihe: Rytmin löytäminen laulusta

- Oppilaat laulavat "Maijan karitsa" samalla sanarytmiä taputtaen ja toteavat kappaleen rytmin tasajakoiseksi.
- Oppilaat nimeävät sen rytminimin neljän iskun jaksoissa.
- Jaksoja verrataan toisiinsa ja rakenteen kuvaan.
- Rytmi kirjataan yhdessä tunnilla seuraavasti: kuulokuvan perusteella ryhmä ja oppilaat sopivat, mitä tahtiosoitusta käytetään, laskevat tahtien määrä ja piirtävät tyhjien tahtien kehikon.
- Edellä laadittuun kehiin merkitään perussykepampulat valmiiksi (kuva 2).
- Oppilaat lukevat rytmiä itse ja välillä kuuntelevat kuuntelevat rytmiä opettajan lukemana. Samalla he seuraavat kehikon (kuva 2) perussykepampuloita reaaliajassa seuraten. Tällöin rytmiä ei tarvitse osata kirjoittaa alusta loppuun järjestyksessä, vaan sitä mukaa kuin jonkin rytmikuvion on pystynyt nimeämään.

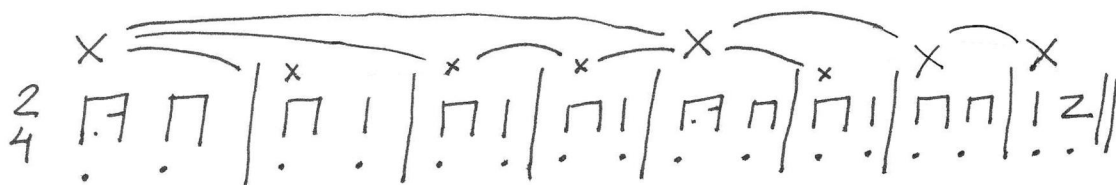
Kuva 2

\ 4. vaihe: Melodialinjan hahmottaminen ja solfanimien löytäminen

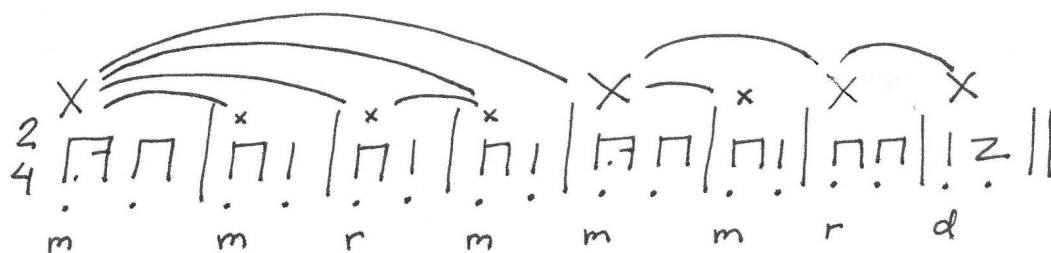
- Rakenteen kuva ja kirjoitettu rytmi ovat oppilailla rinnakkain esillä. Niihin yhdessä verraten oppilaat kuuntelevat, mitkä melodian sävelet tuntuvat painokkaammilta kuin muut. Sanalla "painokas" en tässä viittaa ensisijaisesti rytmin käsittelyyn, vaan melodian rungon rakenteen kannalta olennaisiin säveliin.
- Todetaan, että painokkaillakin sävelillä on keskinäinen hierarkia, jolloin ne järjestyvät kahteen tasoon.
- Merkitään rasteja rytmin yhteyteen niin, että painokkaimmat sävelet saavat suuremman rastin ja vähemmän painokkaat pienemmän (kuva 3).

Kuva 3

- Opettajan laulaessa melodiaa oppilaat kuuntelevat, mikä sävel voisi tuntua vakaalta "kotisäveleltä", perussäveleltä, ja voivat hyräillä sitä myös ääneen.
- Jotta oppilas voi määritellä melodian sävelkorkeudet, on tiedettävä, onko laulun tonaliteetti duuri vai molli. Sitä varten lauletaan astekulkua perussävelestä ylöspäin ja todetaan, että solfanimet *do re mi* sopivat, *la, ti, do* eivät. Tästä päätellään, että melodian tonaliteetti on duuri.
- *Do* todetaan myös päätössäveleksi. Solfapylväystä (löytyy kansioista Melodia-välilehden opetussivujen jälkeen) seuraten ja laulaen selvitetään melodian painokkaiden sävelten solfanimet (kuva 4) järjestyksessä niin, että ensin selvitetään painokkaimmat ja sitten vähemmän painokkaat sävelet.

Kuva 4

- Muiden sävelten solfanimet selvitetään suhteessa painokkasiin säveliin.
- Melodian suunnan ja liikkeen (hyppy vai astekulku) hahmottamisessa käytetään solfapylvästä apuna. Tässä oppilaat hyödyntävät myös laulun rakenteesta aiemmin tekemäänsä kuvaa.
- Lauletaan kappale näin valmistuneesta tikkunuottikuvasta (rytmi ja solfanimet) ja sovitaan sille sävellajiksi D-duuri.

Tehtävänä on seuraavaksi kirjoittaa laulu annettuun sävellajiin niin, että melodia kirjoitetaan yläriville diskanttiavaimelle ja alarivi, johon merkitään bassoavain, jätetään vapaaksi. Oppilas selvittää etumerkinnän ja kirjoittaa viivaston alkuun muut tarvittavat merkinnät Nuottikirjoituksen käytäntö ja musiikkisanasto -välilehden sivujen tietoja käyttäen.

\ 5. vaihe: Melodian soinnuttaminen

Tässä työn vaiheessa voidaan pitää esillä Harmonia-välilehden sivuja 6. Sointujen tehtävät eli funktiot, 10. Melodian soinnuttaminen sekä 12. Reaalisointumerkintä.

- Melodian säästykseksi laaditaan korvakuulolta funktiotasolla säästävä bassolinja, jota lauletaan melodian mukana.
- Nimetään funktiot ja basson solfat ja merkitään ne nuottikuvan alemman viivaston alle paikoilleen.
- Basson sävelet kirjoitetaan viivastolle (kuva 5).

Kuva 5

Handwritten musical notation for two systems. Each system has a treble clef staff with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 2/4 time signature. The bass clef staff shows chords with solfège labels: 'do' over 'T', 'do', 'so' over 'D', and 'do' over 'T'. The melody in the treble staff consists of eighth and quarter notes.

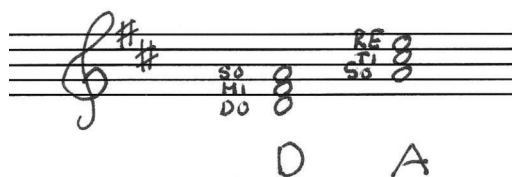
- Sopiviksi kuultujen säestyssointujen sävelet nimetään solfanimin ja sointupylväinä (kuva 6) ja verrataan niitä kansion sivun Melodian soinnuttaminen (Harmonia 12) sointupylväisiin.
- Verrataan sointujen ja melodian solfia toisiinsa ja tehdään havaintoja niiden yhtenevyydestä.
- Soinnut nimetään bassoviivaston alle astemerkintöjä käyttäen.

Kuva 6

s	r
m	t
d	s
I	V

- Nimetään melodian ja basson sävelet absoluuttisin nuotinnimin.
- Säestykseen käytettävien sointujen solfapylväät kirjoitetaan nuoteiksi viivastolle ja nimetään nuotinnimin.
- Oppilaat miettivät absoluuttisten nuotinnimien perusteella säestävälle soinnuille sopivat realisointumerkinnot ja kirjoittavat ne astemerkintöjen alle (kuva 7).

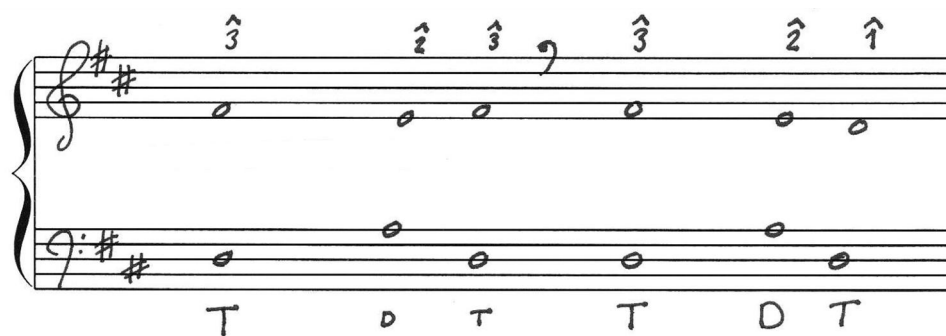
Kuva 7

\ 6. vaihe: Intervallianalyysi ja huomioita äänenkuljetuksesta

- Analysoidaan tunnilla melodian intervallit solfien avulla. Oppilaat käyttävät tässä apuna solfapylvästä sekä sivua Intervalli (Melodia 2).
- Basson ja melodian painokkaista sävelistä, "rastisävelistä" kirjoitetaan erillinen nuottikuva (kuva 8).
- Kuvan 8 melodian ja basson sävelten väliset intervallit analysoidaan.
- Kuvaan merkitään säerajat, funktiot ja melodia-asteet. Painokkaimpia melodian säveliä vastaan tulevien basson sävelien funktiot merkitään suuremmilla kirjaimilla. Funktioissa käytetyt pienet kirjaimet (2. ja 3. merkki) ilmaisevat, että laulun ensimmäinen säe on pohjimmiltaan kokonaan toonikan piirissä.

Kuva 8

- Verrataan säkeiden loppuja toisiinsa ja pohditaan, mistä syistä ensimmäisen säkeen loppu tuntuu vaativan jatkoa, kun taas toisen loppu tuntuu päättävältä. Vertailun apuna käytetään melodia-asteita, basson säveliä ja tietoa sointufunktioista.
- Lopuksi soitetaan ja lauletaan melodia ja sointusäestys.

6.2 Esimerkin 1 purkaminen

Esimerkin 1 vaiheiden lukumäärä jo kertoo siitä, että työtä ei tehdä lyhyessä ajassa. Tarkoitus ei olekaan saada nopeasti kirjallista tuotosta aikaan, vaan rakentaa siltaa kuullun ja kirjoitetun väliin käyttämällä siihen aikaa nimenomaan pitkän ajan kuluessa, käytännössä usean oppitunnin ketjuna. Kun työn vaiheiden väliin jää aikaa, oppilas ehtii prosessoida saamaansa tietoa. Hän ehtii oppituntien välissä ikään kuin muokata jokaista uutta työkaluaan rauhassa ja liittyy siihen jonkin työn, johon on sitä käyttänyt. Kun vastaavia töitä on tehty tarpeeksi monta, oppilas alkaa tiedostaa kirjoittamisen taidon edellyttämiä monia vaiheita. Juuri tähän tähdätään: lopulta oppilas ei enää miellä työn vaiheita erillisinä, vaikka ne niin täytyy juuri tiedon "hauduttamisen" vuoksi toteuttaa, vaan osaa rakentaa niistä loogisesti etenevän kokonaisen tien tai sillan, jonka alku on kuulemisessa ja joka päättyy kuullun kirjaamiseen nuottikuvaksi.

Kuullusta kirjoitettuun vievällä tiellä tarvitaan ainakin seuraavat taidot:

- muodon kuulonvarainen hahmottaminen ("palaset", jaksot) ja havaintojen nimeäminen opettajan avulla
- rytmin nimeäminen
- rytmikuvioiden ulkoasun tunteminen
- melodian suunnan ja liikkeen tunnistaminen
- perustason säveljonon tuntemus
- melodian liikkeiden suhteuttaminen säveljonoon, ts. sävelten nimeäminen
- perustietoja nuottikirjoitukseen liittyvistä käytännöistä
- perustiedot soinnun rakenteesta
- intervallin tunnistaminen ja nimeäminen

Esimerkissä käytettävä idea kuvata sointu solfanimin pylväänä (*kuva 6*) on peräisin oppikirjasta von Creutlein, Timo & Joób, Árpád. 1992. Säveltapailu ja musiikin teoria 1, opettajan kirja. Otava.

6.2.1 Muoto ja tukiverkko

Näiden erillisten taitojen rakentumista on tarkoitus tukea edellä kuvatun esimerkkityön toteutuksen ohessa erillisin harjoituksin jatkuvasti työn edetessä. Muodon hahmottamista kuulonvaraisesti voi tehdä aivan lyhyinäkin harjoituksina - olennaista on, että tämä

näkökulma on jatkuvasti läsnä tunneilla. Oppilasta voi kannustaa kuvailemaan kuulemansa musiikin aiheuttamia mielikuvia vapaasti ja muokkaamaan niistä kuvia paperille. Tämä tapahtuu luontevasti myös musiikin kuuntelutehtävien yhteydessä. Esimerkin 1 laulu on niin lyhyt, että se on helppo tunnistaa toisenkin tekemästä, valmiista säerakennetta esittävästä kuvasta, mutta kun on kyse pidemmistä musiikkiesimerkeistä, voi omiin mielikuviin perustuva kappaleen rakenteen kuva auttaa yhdistämään opettajan tarjoamaan, säkeitä ja säeryhmiä kuvaavan piirustuksen kuultuun musiikkiin.

Melodian painokkaista sävelistä, "rastisävelistä" koostuu sekä melodisen linjan että koko laulun rakenteen runko yhdessä harmonisten tapahtumien kanssa. Laulun "Maijan Karitsa" ensimmäisen säkeen voi periaatteessa päättää soinnuilla I, V⁶ tai V - koska melodian viimeinen sävel on $\hat{5}$, se tuntuu joka tapauksessa jäävän kesken. Melodian "rastisävelien" hahmottaminen auttaa oppilasta, erityisesti laulajaa myös hallitsemaan hänen omassa ohjelmistossaan vastaan tulevia hankalia melodiakulkuja. Tätä tukee myös sävelmuistin kehittäminen, jolloin "rastisävelistä" todella muodostuu melodian ylle tukiverkko, jonka sävelestä toiseen kulkemalla melodian, harmonian ja rakenteen kokonaisuus hahmottuu helpommin. Ajatukseni tukiverkosta on syntynyt pitkälti tutustuessani opinnoissani Schenker-analyysin perusteisiin nimenomaan pienoismuotojen käsittelyn yhteydessä.

6.2.2 Rytmi ja melodia

Rytmin nimeäminen rytmiminimien edellyttää rytmikuvioiden nimien hyvää tuntemusta. Pidän rytmin lukua rytmiminimien ja perussykkeen kehittämistä varmaksi erityisen tärkeänä aikuisten laulajien opetuksessa. Laulunopettajat, jotka ovat lähettäneet oppilaitaan musiikin perusteiden kursseilleni ovat usein toivoneet, että kurssi sisältäisi juuri perussykkeen ja rytmikuvioiden harjoittamista. Samaa ovat lähes kaikki aikuiset laulajaoppilaani myös itse toivoneet. Rytmikuvioiden nimitykset kansion sivulla Rytmikuviot ja rytmiminimet (Rytmi 4) voivat opintojen alussa olla esillä rytminluku- ja kirjoitusten aikana. Rytmintulkintatehtävä (Rytmi 5), joissa lyhyt kuultu rytmijakso nimetään rytmiminimien on hyvin hyödyllinen ja helppo toteuttaa lyhyessä ajassa. Oppilaat voivat kirjata rytmin joko ryhmässä, kuten esimerkissä 1, itsenäisesti tunnilla tai kotidiktatoina - tähän on ohjeet sivulla Rytmin kirjoittaminen (Rytmi 6). Työtapoja kannattaa vaihdella.

Melodian suunnan ja liikkeen tunnistamisessa on musiikillisesta kokemuksesta aikuisella oppilaalla paljon apua. Musiikin perusteiden opintojen yksi tärkeimpiä tavoitteita ja

saavutuksia on tämän kokemuksen liittäminen järjestettyyn säveljonoon, joka konkretisoituu solfapylväänä. Solfapylväs voidaan ajatella kuvallisena, järjestettynä ilmiönä sille sävelikölle, joka jokaiselle musiikin perusteita opiskelemaan hakeutuneelle aikuiselle on jo korvakuulolta tuttu. Opetuskansion Melodia-välilehden alla on solfapylväs omalla sivullaan esillä pidettäväksi havainnollisten harjoitusten aikana.

Tavoitteena on, että sävelten keskinäiset suhteet säveljonoissa tulevat oppilaalle niin tutuiksi, että hän pystyy liikkumaan solfapylvässä haluamallaan tavalla ja että hän pystyy mieltämään sen konkreettisesti. Hyvä harjoitus tarjoaa oppilaan säveljonolle puitteet, mutta antaa oppilaan itse rakentaa siitä mielikuvan, jota voi käyttää työvälineenä. Koska aikuinen rakentaa sen pitkälti jo oppimansa varaan, harjoituksen on autettava häntä myös olemassa olevien tietojen ja taitojen herättämisessä. On olennaista, että oppilaasta tulee heti alusta asti itsenäinen toimija opinnoissaan, vaikka hän samalla tarvitseekin tunnilla tapahtuvaa opetusta ja opettajan apua. Seuraavat harjoitukset ovat itsenäisesti tehtäviä variantteja tuntityöskentelystä:

- Oppilas laulattaa pylvästä itse keksimillään pienillä sävelkuluilla. (Tunnilla: Opettaja näyttää solfapylvästä sävelkulun, oppilaat laulavat solfanimin.)
- Oppilas laulaa - aluksi hyvin helppoja - tuttuja melodioita, esim. "Ostakaa makkaraa", "Satu meni saunaan" jne., etsii ja näyttää laulaessaan solfat pylvästä. (Opettaja laulaa sävelkulun - 1. sävelen solfa annetaan - ja oppilaat nimeävät sävelet solfanimiä käyttäen.)
- Edellisen kohdan mukaan: Oppilas voi myös itse keksiä melodioita harjoituksiksi ja halutessaan tarkistaa työnsä opettajan kanssa.
- Oppilas etsii mielessään solfanimet keksiemiinsä melodioihin/ tuttuihin, helppoihin sävelmiin.
- Oppilas kehittää itselleen tai tunnistaa jo mielessään syntyneen visuaalisen mielikuvan säveljonosta ja opettelee sen aktiiviseksi käyttäjäksi. Tämä on erittäin vahva väline säveljonon hallintaan.

Viimeksi mainittu mielikuvaa koskeva harjoitus yhdistää uuteen asiaan, järjestettyyn säveljonoon hänen aiempia tietojaan ja kokemuksiaan muiltakin kuin musiikin alueelta. Hän voi yhdistää säveljonon rakenteen oman taustansa mukaan vaikkapa kielen rakenteeseen tai erilaisiin mittoihin ja tiloihin.

6.3 Esimerkki 2: Uuden nuottikuvan purkaminen

Kuvitteellisen ryhmän jäsenet ovat nuoria, ammattiin tähtääviä laulajia.

Tehtävänä on purkaa eli analysoida oppilaalle uusi nuottikuva ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi ja lopulta soivaan muotoon. Oppilaat voivat pitää välilehden Uuden nuottikuvan purkaminen alta löytyvää muistilistaa esillä koko työn ajan. Jokainen oppilas voi tehdä työn omasta ohjelmistostaan valitsemallaan laululla tai ryhmä voi sopia, että kaikki tekevät työn samaa, yhteisesti valittua laulua käyttäen. Tämänkertaisen työn kohteeksi ryhmä ja opettaja valitsevat yhdessä Johannes Brahmsin laulun "Sonntag" op. 47 n.o 3, joka myös on opetuskansiossa esimerkkitehtävänä. Opettaja jakaa laulusta jokaiselle oppilaalle erillisen kopion, johon hän voi tehdä vapaasti omia merkintöjään.

\ 1. kohta: Yleiset havainnot

- Silmäillään kappale läpi etäältä koko nuottikuvaa esillä pitäen.
- Todetaan, että laulussa on kaksi säkeistöä ja rajataan ne: 1. säkeistö t. 1-26, 2. säkeistö t. 27-52.
- Säkeistöt ovat siis yhtä pitkiä keskenään ja päällisin puolin vaikuttavat melko samankaltaisilta tekstuurin ja melodialinjan nopean silmäilyn jälkeen.
- Luetaan teksti ja keskustellaan sen aiheesta yleisellä tasolla - henkilökohtaisemman tulkinnan sen sävyistä tekee jokainen itse.

\ 2. kohta: Muoto

- Laulun "palasista" ja jaksoista, ts. sen säkeistä, säeryhmistä ja säkeistöistä piirretään tarvittaessa erillistä kuvaa sitä mukaa kuin havaintoja tehdään.
- Koska laulu jakautuu selvästi kahteen suureen osaan, tutkitaan tarkemmin juuri niiden taitekohtia. Todetaan, että ne alkavat samalla tavalla, mutta loppuvat eri tavoin.
- Bassolinjaa tutkittaessa todetaan, että 1. säkeistön laulustemman päättyessä sekä bassossa että melodiassa on $\dot{1}$, 1. säkeistön jälkeisen pianon välisoiton päättyessä bassossa on $\dot{5}$, kun taas 2. säkeistön lopussa bassossa on $\dot{1}$. Tähän palataan ja tätä tutkitaan tarkemmin kohdassa 5: Harmonia.
- Seuraavaksi keskitytään 1. säkeistön kautta tutkimaan, miten yksittäinen säkeistö jakautuu edelleen säkeisiin. Tahdit 1-8 on helppo jakaa kahteen säkeeseen, mutta t. 9-20 ovat mutkikkaampia, koska musiikillinen ajatus tuntuu päättyvän vasta tahdissa 20.

- Päädytään tekstiä apuna käyttäen merkitsemään t. 9-12 kahdeksi toisiaan muistuttavaksi säkeeksi, t. 13-16 omaksi säkeekseen (josta nousee esiin pienempiä osia) ja t. 17-20 edellisen toistoksi. Samalla keskustellaan siitä, missä voisi olla luontevaa hengittää.
- Vertaillaan laulun puoliskoja toisiinsa ja samoin säkeitä toisiinsa: nimetään ne sen mukaan, ovatko ne samanlaisia, lähes samankaltaisia vai selvästi erilaisia keskenään.

\ 3. kohta: Rytmin luku

- Luetaan tahtiosoitus ja esitysmerkintä "nicht zu langsam" ja niiden perusteella todetaan, että neljäsosanuottia voi hyvin pitää perussykkeenä. Tahtilaji on siis kolmijakoinen.
- Selvitetään kohotahdin pituus.
- Mietitään alustavasti sopivaa esitystempoa ja harjoitustempoa ja todetaan, että ne eivät tässä tapauksessa paljoakaan poikkeaisi toisistaan.
- Perussyke merkitään kohotahtiin ja laulun alkuun, muuten jokainen oppilas merkitsee niitä vain oman tarpeensa mukaan.
- Huomioidaan säkeistöt päättävien piano-osuuksien pituudet.
- Luetaan laulu säe kerrallaan ja samalla perussykettä tuottaen: ensin rytmi rytmiminimillä ja sitten teksti rytmissä.
- Tekstiä luettaessa pyritään luontevaan intonaatioon - sitä voidaan myös lukea puhelaulunomaisesti melodian kaarroksia seuraten. Teksti voidaan myös kirjoittaa erikseen ja piirtää melodian kaarroksia sen yhteyteen kunkin omien mielikuvien mukaan.

\ 4. kohta: Melodia

- Selvitetään etumerkintä, katsotaan kappaleen lopusta bassolinjan viimeisen sävelen perusteella sävellajin perussävel ja oletetaan sävellajiksi Es-duuri - es on joka tapauksessa *do*. Sävellajin varma määrittely voi vahvistua kuitenkin vasta, kun kappaleen taiterajojen harmonisista tapahtumista on enemmän tietoa ja kun es-sävelen voi myöhemmin kuullun perusteella kokea vahvasti perussäveleksi.
- Solfataan basson sävelet, huomioidaan muunnesävelet ja tarkistetaan, onko laulussa muita sävellajialueita kuin pääsävellaji. Todetaan, että basson solfat on helppo liittää pääsävellajin omiin funktioihin ja että muunnesävelet ovat paikallisia ilmiöitä eivätkä merkkejä modulaatiosta.

- Bassolinja lauletaan solfanimillä perussykkeeseen.
- Etsitään ääniraudan solfa (Es-duurissa $a^1 = fi$), sen avulla sävellajin perussävel ja lauletaan toonikakolmisointu.
- Solfataan melodia, solfia kirjoitetaan nuottikuvaan tarpeen mukaan.
- Lauletaan melodia myös rytminimillä.
- Sovitaan, että melodian runkoon ja hyppyjen harjoittamisen välineisiin palataan harmonian tutkimisen jälkeen. Tässä vaiheessa ryhmä voi laulaa 1. säkeistön säe kerrallaan ensin solfanimillä, sitten sanoilla.
- Tarkastellaan vielä hiukan tekstin ja melodian liikkeiden mielenkiintoista suhdetta. Tahdeissa 10-13 toisiaan muistuttavat runon sanat - sama asia toisin sanoin - saavat hyvin samankaltaiset melodian kaarrokset osakseen. Vastaavasti t. 14 ja 15 "wollte Gott" -huudahdukset on ilmaistu parina ja hyvin kuvailevasti.

\ 5. kohta: Harmonia

- 1. säkeistön laulustemma päättyy autenttiseen kadenssiin, piano vie sen välisoitossa puolilopukkeeseen ja 2. säkeistö alkaa jälleen toonikalla.
- 2. säkeistön laulustemma päättyy kuten 1., minkä jälkeen pianostemmassa ja koko kappaleen lopussa on autenttinen kadenssi.
- Laulussa tuntuvat enemmän aikaa olevan painokkaimpia iskuja tahtien ensimmäiset iskut. Poimitaan ensimmäisestä säkeistöstä ja välisoitosta melodian ja basson sävelet painokkailta iskuilta erikseen ja määritellään niiltä laulustemman melodia-asteet (*kuva 9*).
- Väliäänillä täydentäen analysoidaan funktiot ensin laulun kahden puoliskon aluista ja lopetuksista ja lisätään ne kuvaan.
- Tahdeista 13-20 on poimittava enemmän basson säveliä ja vastaavasti myös melodian, koska harmoninen liike on vilkkaampaa. Selvyiden vuoksi näissä tahdeissa voi merkitä jo alustavasti tukiverkkoa ajatellen ylä-äänien liikkeen $es^2 - b^1 - g^1$, jonka hahmottuminen kolmisoinnuksi on avuksi.
- Välisoiton lopusta tehdään myös hieman tarkempia merkintöjä, joiden avulla on helpompi hahmottaa toisen säkeistön sisääntulo harmonisten tapahtumien kannalta ajatellen.
- Painokkaimmat melodian ja basson sävelet merkitään valkeina ja vähemmän tärkeät mustina nuotinnuppeina.
- Sulkuihin merkitään aivan pienimpiä muutoksia.

- Kaikkein tärkeimmät harmonian ja muodon jaksottumisen tapahtumat merkitään lisäämällä nuotinnuppeihin varsia.
- Kaarilla merkitään sävelten ja harmonioiden suuntia. Näin esimerkiksi ilmaistaan, kuinka tahdistä 9 alkaen kaikki tapahtumat, kuten t. 13-14 subdominanttisoinnut ovat lopulta toonikan piirissä kadenssiin saakka.
- Lisätään kuvioon funktiot.
- Lauletaan kaksiaänisesti ja analysoidaan melodia- ja bassolinjan sävelten välisiä intervaleja tarpeen ja opettajan harkinnan mukaan.
- Hahmotetaan bassoa vastaan osuvia melodian säveliä osana sointua. Lauletaan sointuja pylväinä ylös ja alas.

Välisoitto:

- Harmoniaa tutkitaan vielä erikseen laulun kahden puoliskon loppujen osalta. Todetaan, että ensimmäinen puolisko päättyy dominanttisointuun ja toinen toonikaan. Myös 1. säkeistön laulustemman viimeinen ääni on melodia-asteeltaan $\hat{3}$, joka tuntuu jättävän jotakin auki, kun taas 2. säkeistön laulustemman viimeinen sävel on päättävän tuntuinen $\hat{1}$.
- Tehdään havaintoja laulun rakenteesta ja säkeistön sisällä olevista rakenteista verraten niitä musiikin pienoismuodoista opittuun.

\ 6. kohta: Tukiverkon rakentaminen

- Melodian painokkaista sävelistä rakentuu sen runko. Mietitään, miten siitä voisi kehittää ajatuksen tasolle ikään kuin koko melodian ylle kiinnittyvän tukiverkon, joka auttaisi melodian liikkeiden laulamissa.
- Melodian rungossa voidaan nähdä montakin tasoa, tässä tehtävässä rajataan määrä kahteen. Ylempään tasoon voidaan ajatella kuuluvan kauempaa katsoen yhtenäisen verkon muodostavat sävelet, alempaan paikallisella tasolla laulamista helpottavat ja myös paikallisen tason harmonisiin tapahtumiin liittyvät sävelet.
- Merkitään tukiverkkoon kuuluvat sävelet ja tasot nuottikuvaan niin, että paikalliseen tasoon kuuluvat sävelet saavat pienemmän rastin kuin ylempään tasoon kuuluvat.
- Melodian runko koostuu paikallisen soinnun sävelistä ja lisäksi paikoitellen muodostaa murtosointukulkuja, joihin on hyvä tukeutua ja suhteuttaa melodian hajasäveliä. Tätä oppilaat voivat harjoitella laulamalla ryhmässä ääneen melodian runkoon kuuluvia säveliä ja lähestulkoon vain mielessään niiden välissä olevia säveliä.

- Nimetään, millaisin liikkein melodian rungon sävelille tullaan (suunta, astekulku, hyppy) ja mitkä välissä olevat sävelet muodostavat runkoon kuuluvien kanssa kolmisointukulkuja, joihin on aina hyvä tukeutua.
- Merkitään melodian kolmisointukuvioita nuottikuvaan (kuva 10).

Kuva 10

80

MORTISOINTUKULKUJA

SAMA SÄVEL, PIDÄ MIELESSÄ
X ——— X

Sonntag. (•) AJATUSÄVEL

(Orig. F dur.) (Aus Uhlands Volksliedern.) Op. 47. N° 3.

Nicht zu langsam.

So hab' ich doch die gan-ze Wo-che mein fei-nes Lieb-chen nicht ge-

9. *p*

sehn, ich sah es an ei-nem Sonn-tag wohl vor der Tü-re

re X ——— X mi

stehn: das tau-send-schöne Jung-fräu-lein, das tau-send-schöne

12. *p*

Her-ze-lein, woll-te Gott, woll-te Gott, ich wär' heu-te bei ihr,

81

17 *do¹* *so* *mi* *re* *do*
woll-te Gott, woll-te Gott, ich wär' heu - te bei ihr!

22 *mi* *la* *so* *do¹* *fa* *So will mir*
So will mir

- Tahtien 10-11 välinen hyppy $b-c^2$ (*so*, - *la*) saa tukea bassosta, mutta rungon sävelten *re* - *la* -hyppyä sekoittaa harmonian vaihtuminen. Tällöin opettaja voisi neuvoa oppilaita ajattelemaan hypyn avuksi mielessä tehtävää oktaavisiirtoa, "ajatussäveltä", jonka ryhmä laulaa myös ääneen (kuvassa 10 t. 10-11). Samaa tekniikkaa opettaja voi neuvoa käyttämään välisoiton lopussa t. 25-26, josta oppilaat voivat ajatella ja harjoituksen vuoksi myös laulaa basson linjaa *fa*, - *fi*, - *so*, auttamaan toisen säikeistön sisääntuloa.
- Seuraavaksi harjoitellaan erikseen hankalimpia hyppyjä niin, että ensin mietitään, mihin sointuun tai sointuihin hypyn osapuolet kuuluvat ja miten tämä sointu täytettäisiin (muulla kuin astekululla) ja sitten analysoidaan hypyn intervalli. Jokainen vaihe toteutetaan laulaen.
- Harjoitellaan tukiverkon käyttöä toteuttamalla seuraavat stemmat yhtäaikaan:
  - bassolinja lauletaan tai soitetaan kohdassa 5 kirjoitetun mukaan
  - melodia lauletaan
  - tukiverkon paikallinen taso lauletaan pitkinä ääninä
- Vaihdetaan osia niin, että kaikki ryhmän jäsenet saavat toteuttaa jokaisen stemman.

6.4 Esimerkin 2 purkaminen

Uuden nuottikuvan purkaminen on kaikkien musiikin perusteissa opittujen tietojen ja taitojen välitöntä käyttöön ottamista ja samalla niiden hallinnan hyvää testaamista.

Oikeastaan voidaan sanoa, että mitä kohdassa 6.2 on puhuttu sillan rakentamisesta kuullusta kirjaamiseen toteutuu tässä toiseen suuntaan. Sillan rakentaminen kummaltakin suunnalta vahvistaa rakennustyötä tehokkaasti. Aikuisten oppilaiden kanssa otan tämän molemmilta suunnilta rakentamisen usein puheeksi. Mielikuva kahteen suuntaan tapahtuvasta rakentamisesta on oppilailtani saamani palautteen mukaan koettu hyödyllisenä ja oppimisprosessia edesauttavana.

On ensiarvoisen tärkeää, että nuottikuvan purkamiseen käytetään paljon oppilaan omaa tai häntä lähellä olevaa materiaalia. Tämän tehtävätyypin esiin tuomat taidot ovat usein niitä, joita oppilaat ovat musiikin perusteiden tunneilta tulleet hakemaan. Työtä on järkevää antaa oppilaalle kotiin tehtäväksi sopivina, hyvin selitettyinä vaiheina. Oppilaille vieraimmat asiat kannattaa käsitellä yhdessä, samoin ne, joissa laaditaan yhteisiä nuottikuvia myöhemmin harjoiteltaviksi. Uuden nuottikuvan purkaminen on palkitsevaa työtä ja sen harjoittaminen on syytä aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Erittäin hyvä uuden nuottikuvan purkamista tukeva tehtävä on kappaleen kuuntelu samalla partituurista seuraten.

Aikuinen oppilas mielellään kuulee lausuttavan ääneen, mitä milloinkin harjoitetaan. Mielestäni aikuinen hyötyy ilmiöiden nimeämisestä melko varhaisessa vaiheessa uuden asian opettamista. Varsinkin työssä, jossa osa-alueita edetään leveänä rintamana on hyödyllistä nimetä myös osa-alue tai -alueet, joihin termin voi liittää. Tällaisia töitä tehtäessä herää ryhmässä usein hyvin hedelmällisiä keskusteluja, joita yhdistää juuri ilmiöiden nimeäminen sekä musiikin perusteiden osa-alueiden yhdistävien säikeiden oivaltaminen oppilaiden mielissä. Koen laajalla rintamalla etenemisen erityisen sopivaksi tehtävätyypiksi aikuiselle oppilaalle, koska hän kykenee asettelemaan opittavia asioita mielessään riittävän laajalle kentälle sekä oikeisiin yhteyksiin ennestään osaamansa kanssa ja tarpeen tullen järjestämään niitä entistä tarkoituksenmukaisemmin.

6.4.1 Työn vaiheista ja järjestyksestä

Nuottikuvan purkaminen alkaa tarkoituksella yleiskuvan hahmottamisesta ja muodon tarkastelusta. Tällä pyritään siihen, ettei oppilas ala tavata aina uutta kappaletta alusta tietämättä lainkaan, mitä seuraavaksi tapahtuu. Uuden kappaleen opettelussa on näin valitun etenemistavan avulla tarkoitus rakentaa toimintamalli, joka paitsi säästää oppilasta turhalta työltä myös antaa heti opettelun alusta hänelle hyvän hallinnan tunteen. Oppilaan on turvallista alkaa opetella kappaletta, josta hänellä on jonkinlainen kokonaiskuva.

Vaikka esimerkin 2 työ onkin muistilistassa jaoteltu vaiheittain tehtäväksi, täytyy opettajan käytännössä ohjeistaa oppilasta välillä palaamaan johonkin aiemmin tehtyyn vaiheeseen tai käydä tutkimassa seuraavaa listan kohtaa, jotta hän voi jatkaa edellistä. Etenemistä kohta kohdalta ei pidäkään noudattaa aivan orjallisesti, vaan tosiasiasa eri näkökulmia kappaleeseen ja musiikin perusteiden osa-alueita on kuljetettava rinnakkain - aivan kuten kansion välilehtien aiheitakin. Muodon tutkimisen kohdalla tämä käy erityisen selväksi. Oppilaan on saatava kappaleen rakenteesta jokin yleiskuva ennen kuin hänen kannattaa ylipäätään ruveta sitä lukemaan. Toisaalta hänellä ei ole välineitä tunnistaa esimerkiksi kappaleessa olevaa pienoismuotoa, kuten esimerkiksi periodia, ennen kuin sen harmoniset tapahtumat ovat pääpiirteittäin selvinneet. Harmoniaa kannattaa puolestaan tutkia vasta, kun oppilaat tuntevat melodian niin hyvin, että bassolinjan laulaminen tuntuu luontevalta.

Rytmiä harjoitettaessa ei perussykkeestä saa luopua. Jos rytmin luku tuntuu hankalalta, voi opettaja neuvoa oppilasta valitsemaan paremmalta tuntuvan harjoitustempon. Agogiset vaihtelut tapahtuvat sykkeen puitteissa. Hengityksen ja perussykkeen yhdistäminen edellyttää tulevan säkeen tai muun lähimmän kokonaisuuden hyvää ennakkointia, jotta pulssi ei kärsi. Rytminimillä laulaminen ja bassolinjan laulaminen perussykkeeseen auttavat laulajaa pitämään pulssia vakaana. Bassolinjan laulaminen ja harmonioiden tiedostaminen auttavat häntä tuntemaan itsensä osaksi kokonaisuutta. Tavoitteena on, että laulaja kokee musisoivansa pianistin kanssa tai muun kokoonpanon osana, ei pianistin säestyksellä. Tällöin bassolinjan ja harmonisten tapahtumien ymmärtäminen myös tukevat laulajaa.

Ääniraudan käyttöön kannustamisen päämääränä on auttaa laulajaa pysymään halutessaan riippumattomana pianon koskettimista. Ääniraudan ja tietysti ennen kaikkea vahvojen solfataitojen avulla voi harjoitella ilman, että tarvitsee jatkuvasti turvautua koskettimiston apuun oikeita ääniä etsiessään. Kun sävellajin perussävelen ja lähtösävelen etsiminen toteutetaan johdonmukaisesti ja saman kaavan mukaan, siitä tulee hyvä tapa. Perussävelen ja lähtösävelen etsimistä ääniraudan solfan avulla voi harjoittaa esimerkiksi seuraavan kaavan mukaan: (Es-duurissa) *a' = fi; fi - so; so - fa - mi - re - do; do - mi - so - mi - do - so, - do; lähtösävel so,*

Harmonian analysoimisella on monta tehtävää. Harmonian analysoimisella ei tässä tarkoiteta jokaisen soinnun tarkkaa aste- ja muotomerkintää, vaan ensisijaisesti soinnun funktion ymmärtämistä kontekstissa. Bassolinjan ja soinnun sävelien tiedostaminen auttaa

melodian mieltämistä osana tekstuuria. Harmonian jäsentää muotoa, mikä pidemmällä tähtäimellä vaikuttaa suoraan siihen, millaisen kokonaiskuvan laulaja tai soittaja teoksesta rakentaa tulkintansa perustaksi.

Harmonian analysointia tarvitaan myös melodian rungon määrittelyyn ja perustelemiseen. Melodian rungosta rakentuvan tukiverkon tarkoitus on auttaa laulajaa tiedostamaan melodian tapahtumia esimerkissä selitetyllä tavalla. Sen tavoitteena on myös auttaa häntä mieltämään sujuvasti pieniä kokonaisuuksia (säkeitä, fraaseja). Parhaimmillaan hän voi ehkä ajatella laulavansa tukiverkon sävelestä toiseen sen kannattelemana niin, etteivät paikallisen tason tapahtumat horjuta melodian rungon hallintaa. Hyvä esimerkki tällaisesta tilanteesta on esimerkkilaulun t. 10-13 (*kuvassa 10*). Siinä alaspäin kulkevat kolmisoinnun sävelet voidaan mieltää kuuluvaksi jopa väliääneen. Kun laulaja ei ajattele niille liikaa painoarvoa, ne eivät sotke hänen muistikuvaansa edellisestä melodian rungon sävelestä.

6.5 Esimerkki 3: Harmonian ja muodon tutkiminen

Tämä työ soveltuu sekä edistyneemmille harrastajille että ammattiopintoihin tähtääville. Pohjustukseksi kappaleesta on ensin saatu yleiskuva kuuntelemalla ja laulamalla sekä nuottikuvaa samalla seuraten. Työn materiaalina käytetään L. van Beethovenin viulukonserton III osan rondoteemaa (*reduktio kuvassa 11*). Kansioista käytetään erityisesti sivuja Muoto 1-5, Rytmi 1 sekä Harmonia 8, 9 ja 13.

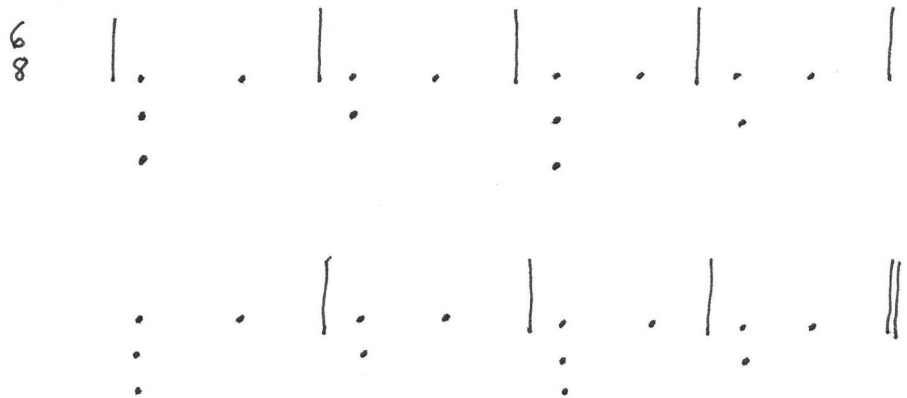
Kuva 11

The image shows a musical score for the first system of the first movement of Beethoven's Violin Concerto No. 3. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature is G major (one sharp) and the time signature is 3/8. The treble clef staff contains a melodic line with eighth notes and a trill in the fourth measure. The bass clef staff contains a rhythmic accompaniment with eighth notes and rests. The score is presented in a reduced form, showing the first four measures of the piece.

1. vaihe: Metrinen rakenne ja säkeet

- Tehtävänä on aluksi laatia kuva kappaleen metrisestä rakenteesta. Tarkoituksena on siis tutkia, millä tavoin ja mitkä perussykkeen iskuista ryhmittyvät keskenään hierarkkisesti ensin pienemmiksi ja edelleen suuremmiksi joukoiksi, joista muodostuu musiikillisia kokonaisuuksia. Tehtävänä on sitten järjestää nämä havainnot kuvaksi (kuva 12) seuraavassa kuvatulla tavalla.
- Tehdään rytmin kehikko samoin kuin esimerkissä 1 kohdassa 6.1 (kuva 2).
- Piirretään kehikkoon perussykepampulat ensin perussykkeen tasolla.
- Kuunnellaan, mitkä perussykkeen iskuista erottuvat vahvempina joukosta ja piirretään niistä toinen taso ensimmäisen, perussykkeen tason alle.
- Tarkastellaan sykkeitä edelleen kauempaa ja merkitään havainnot kolmanneksi tasokseen. (kuva 12).

Kuva 12

- Kolmannella tasolla on siis neljä iskua, joista teema kauempaa katsoen muodostuu. Esimerkin musiikkia kuunnellen ja laulaen sekä tietoa metrisestä rakenteesta hyödyntäen merkitään ja nimetään teeman säkeet omaksi kaaviokseen (kuva 13).
- Kaavion teossa otetaan myös huomioon säkeiden osat, joita vertaillaan toisiinsa.

Kuva 13

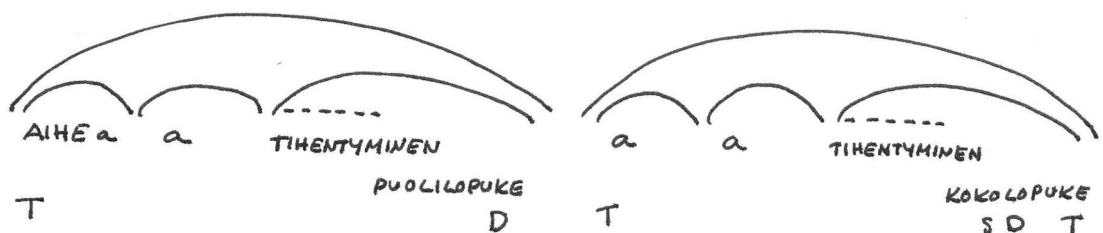
\ 2. vaihe: Harmonia jäsentää teeman muotoa

- Teema jakautuu selvästi kahteen puoliskoon. Tutkitaan, mitä sointufunktioita on käytetty puoliskojen alkaessa ja päättyessä. Merkitään funktiot kaavioon.
- Verrataan teeman puoliskoja toisiinsa sekä melodian että harmonisten tapahtumien suhteen. Todetaan, että teeman puoliskot alkavat samalla tavoin, mutta että 1. puolisko päättyy dominanttisointuun ja 2. puolisko toonikasointuun.
- Nimetään teema periodimuotoiseksi.

\ 3. vaihe: Muodon tarkempaa tutkimista

- Tarkastellaan teeman yksittäisiä puoliskoja tarkemmin, melodian liikkeitä seurataan erityisen tarkasti, kuitenkin yhdessä harmonian liikkeiden kanssa.
- Todetaan, että tahdeissa 1 ja 2 toistuu sama aihe. Tahdissa 3 aiheen alkuosaa toistetaan tiheästi ja samalla harmoninen rytmi tihenee. Tahdissa 4 on puolilopuke.
- Toinen puolisko käyttäytyy muuten samoin, mutta sen lopussa, tahdissa 8 on kokolopuke.
- Kumpikin puolisko on siis satsimuotoinen, joten koko teeman rakenne näyttää tältä (kuva 14):

Kuva 14

\ 4. vaihe:

Kirjoitusharjoituksia

- Tehdään oppilaille vaikeustasoltaan sopivia pienoismuotojen kirjoitusharjoituksia sivun Muoto 5 ohjeita seuraten.

6.6 Esimerkin 3 purkaminen

Vaikka tehtävän kuvauksessa mainitaan, että se on suunnattu edistyneemmille oppilaille, opettaja voi harkintansa mukaan periaatteessa toteuttaa sen ryhmätyönä jo melko lyhyiden opintojen jälkeen. Aloittelijoiden työn tueksi tarvitaan enemmän soivaa musiikkia kuin edistyneempien, mutta käsiteltävän musiikin kuuleminen joko levyllä tai soitettuna/ laulettuna on luonnollinen osa kaiken tasoisten oppilaiden opiskelua. Aloittelijoilta opettaja voi karsia kirjoitustehtäviä eikä muodon analyysia tarvitse viedä niin pitkälle kuin esimerkissä 3 on esitelty. Tehtävän tarjoama asiasisältö on kuitenkin hyvin olennaista tietoa, joten kurssilla kannattaa tarjota alustavia harjoituksia metrisen rakenteen ja muodon hahmottamiseen vaativampien tehtävien pohjustukseksi jo varhaisessa vaiheessa opintoja.

Tehtävän pääasiallinen tavoite on teeman muodon ja harmonian välisen yhteyden ymmärtäminen. On tärkeä, että oppilaat saavat soveltaa yksittäisen soinnun analysoimisen taitoaan käytäntöön nimenomaan siinä kontekstissa, missä sitä todella tarvitaan eli harjoitettavan kokonaisuuden rakenteen analyysissa.

Metrisen rakenteen käyttäminen on konkreettinen apuväline muodon hahmottamisen apuna säkeen ja pienikokoisen pienoismuodon tasolla. Erityisen hyvän työkalun metrisen rakenne tarjoaa suurempien kokonaisuuksien hallintaan. Se luo mielikuvan isosta tukirakenteesta, jonka tiedostamalla kappale pysyy paremmin koossa. Tämä on yksi keino estää oppilasta takertumasta ja kompastumasta paikallisiin ilmiöihin ja hankaliin yksityiskohtiin. Kokonaisuuden ymmärtäminen nopeuttaa omaan ohjelmistoon kuuluvien kappaleiden omaksumista. Ilman kokonaisuuden hallintaa on myös hankala ilmaista omaa sanottavaansa musiikillisin keinoin uskottavasti.

Kirjoitusharjoituksia voi eriyttää ryhmän tason mukaan tai sisällä luontevasti.

Helpoin tehtävä on kirjoittaa ryhmässä opettajan avustuksella pienoismuodon kehyksiin kaksiaänisiä äänenkuljetustehtäviä sivun Harmonia 14 tapaan. Vaativin tehtävä on kirjoittaa kaikki harjoitukset sivulta Muoto 5.

7 LOPUKSI

Maamme korkeatasoiseksi kehitetyn musiikin alan osaamisen pohja lepää niissä aikuisissa, jotka kasvattavat ja opettavat seuraavia sukupolvia. Jos aikuiset arvostavat musiikin

perusteiden opiskelua ja suhtautuvat siihen luontevasti itsestään selvänä osana musiikin opiskelua ja harrastamista, tämä hyvä ja luonteva asenne periytyy. Tätä kautta meillä on mahdollisuus tulevaisuudessakin nauttia sekä laajan harrastustoiminnan tuloksista että monipuolisesti musiikkia hahmottavien ammattilaisten työstä. Muusikko tai musiikin harrastaja, joka iloitsee monipuolisesta osaamisestaan ja on ylpeä siitä, saa tämän myös yleensä kuulumaan työssään.

Eri-ikäisten oppilaiden huomioon ottaminen kaikessa musiikin opetuksessa, myös musiikin perusteiden opetuksessa, on tervetullutta monipuolisuutta. Teoriavalmennusta musiikkileikkikoulun ja ensimmäisten musiikin perusteiden tuntien väliin on jo monessa musiikkioppilaitoksessa herätty tarjoamaan, samoin vanhuksille on yhä enemmän tarjolla musiikin ammattilaisten palveluita. Ammattiin tähtäävien aikuisten musiikin perusteiden opiskeluun liittyvä problematiikka tiedostetaan ainakin osittain, mutta oppimateriaalin ja ehkä osin opetuksen tarjonnankin puolesta käytäntö laahaa perässä. Aikuisten harrastajien kiinnostus musiikkia kohtaan on valtava voimavara. Harrastajien opetuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota musiikin perusteiden opetuksen tarjontaan ja heille tulisi voida tarjota räätälöityjä kursseja ja materiaalia.

Opetuskansion valmistamisen yhtenä tärkeänä päämääränä minulla on ollut tarjota kaikille aikuisille musiikin perusteiden vasta-alkajille käytännöllinen ja helposti lähestyttävä materiaali musiikin yleissivistyksen opiskeluun. Tavoitteena on, että oppilas voi rakentaa luontevan ja ennakkoluulottoman suhteen musiikin perusteisiin. Tähän tarvitaan ehdottomasti riittävästi opetusaikaa. Opetuskansio tarjoaa opettajalle mahdollisuuden juuri oman ryhmänsä tarpeet huomioon ottaen valikoida opetussivuista haluamansa asiasisällön kurssikokonaisuudeksi ja valita itse, missä järjestyksessä haluaa edetä.

Materiaalin valmistaminen opinnäytetyönä on tarjonnut minulle ainutlaatuisen mahdollisuuden saada työhön asiantuntevaa ohjausta sekä asettanut sen tekemiselle puitteet, jota ilman siitä tuskin olisi tullut niin kattava - ja jota ilman se tuskin olisi valmistunut missään aikataulussa kokonaisuudeksi. Työtä tehdessäni olen ennen kaikkea ajatellut tekeväni käytännön työtä valmistaessani oppimateriaalia eläville ihmisille.

Haluan kiittää lämpimästi kaikkia rautaisen ammattitaitoisia opettajiani, opetusharjoittelun ohjaajiani ja kollegoitani korvaamattoman arvokkaista tiedoista ja käytännön neuvoista. Suuret kiitokset kuuluvat opiskelutovereilleni ja ystävilleni, joilta olen saanut todella paljon tukea ja apua työtä tehdessäni. Kiitän myös erityisesti aikuisia oppilaitani kansion sivujen

sisältöä ja ulkoasua koskevasta välittömästä ja jatkuvasta palautteesta tuntitilanteissa. Erityisen lämpimästi haluan kiittää opinnäytetyöni ohjaajaa, Kai Lindbergiä paitsi ammattitaitoisesta, turvallisesta ja hauskaasta ohjauksesta myös tarttuvasta ja esimerkillisestä innostuksesta opetustyöhön ja opetuksen sisältöihin. Lopuksi haluan kiittää perhettäni, joka käsittämätöntä kärsivällisyyttä osoittaen on elänyt opiskeluni mukana kaikin tavoin tukien.

LIITE 1: OPETUSKANSION SISÄLTÖ

Rytmi

1. Perussyke ja tahtiosoitus
2. Nuottipuu
3. Nuottien ja taukojen aika-arvot
4. Rytmikuviot ja rytminimet
5. Rytmin harjoittaminen
6. Rytmin kirjoittaminen

Materiaalia rytmin harjoittamiseen, ehdotuksia

Melodia

1. Säveljono ja asteikko
2. Intervalli
3. Mollin lajeja
4. Muunnesävelet
5. Muita asteikkoja
6. Sävelkulun koristaminen
7. Melodiakulkujen harjoittaminen
8. Melodian kirjoittaminen

Materiaalia melodian harjoittamiseen, ehdotuksia

Nuottikirjoituksen käytäntö ja musiikkisanasto

1. Nuottiviivasto ja nuottiavaimet
2. Sävelten nimet ja oktaavialat
3. Tahti, tahtiosoitus ja tahtilaji
4. Sävellaji ja etumerkintä: Sävellajin tunnistaminen
5. Sävellaji ja etumerkintä: Etumerkinnän muodostaminen
6. Sävellaji ja etumerkintä: Määritelmät
7. Sanasto

Materiaalia nuottikirjoituksen harjoittamiseen, ehdotuksia

Harmonia

1. Kolmisointu
2. Kolmisointutyypit
3. Nelisointu, nelisointutyypit

4. Kolmisoinnun muodot
5. Nelisoinnun muodot
6. Sointujen tehtävät eli funktiot
7. Soinnun muodostaminen
8. Soinnun analysoiminen
9. Sointumuotojen tehtävistä
10. Reaalisointumerkintä
11. Kenraalibassomerkintä
12. Melodian soinnuttaminen
13. Äänenkuljetus
14. Basso ostinato, sointuimprovisaatio
15. Modulaatio

Materiaalia harmonian harjoittamiseen, ehdotuksia

Muoto

1. Perussyke ja metrinen rakenne
  2. Säe ja säeryhmät
  3. Harmonian rooli muodon jäsentäjänä. Pienoismuodot ja lopukkeet eli kadenssit
  4. Musiikin pienoismuodot: Analyysiharjoituksia
  5. Musiikin pienoismuodot: Kirjoitusharjoituksia
- Materiaalia muodon harjoittamiseen, ehdotuksia

Uuden nuottikuvan purkaminen

1. Muistilista nuottikuvan purkamisen vaiheista
- Esimerkkityö nuottikuvan purkamisesta

Musiikin kuuntelu ja musiikin tuntemus

1. Kysymykset musiikin kuuntelutehtäviin
2. Kuuntelulistat
3. Materiaalia musiikin kuunteluun ja musiikintuntemukseen

Opetuskansion liitteet

Liite 1: Korvakuulolauluja

Liite 2: Lähdeluettelo

LIITE 2: LÄHDELUETTELO

- Aldwell, Edward & Schachter, Carl. 2003. Harmony & voice leading. Schirmer
- Bjark, Inge. 1994. Rytme med toner. MUFO
- Caplin, William E. 1998. Classical form: a theory of formal functions for the instrumental music of Haydn, Mozart, and Beethoven. Oxford University Press
- von Creutlein, Timo & Joób, Árpád. 1992. Säveltapailu ja musiikin teoria 1, opettajan kirja. Otava
- von Creutlein, Timo. 1996. Säveltapailu ja musiikin teoria 3, opettajan kirja. Otava
- Falala. 50 canons de tous les temps. 1958. toim. César Geoffray & Stephane Caillat. Presses d'Iles de France
- Hakkarainen, Eero. 1993. Musiikin luku- ja kirjoitustaito 1a. Työkirja. WSOY Oppimateriaalit
- Hakkarainen, Eero, Hyytiäinen-Kesävuori Sinikka & Kiiski, Paavo. 2006. Musiikin luku- ja kirjoitustaito 1, osa A. WSOY Oppimateriaalit Oy
- Kaksiääninen melodiadiktaatti elävästä musiikista. 1998. toim. Ágnes Sármasi & Eero Hakkarainen
- Kodály, Zoltán. 1952. Choral method. Let us sing correctly. Boosey & Hawkes
- Kokoelma yksinlauluja I. 1977. Edition Fazer.
- Koopman, Ton. 1985. Barokmuziek. Bohn, Scheltema & Holkema
- Lavik, Babben & Krognes, Astrid. 1988. Rytme. Studiebok med musikkexempler. Norsk Musikforlag
- Lerdahl, Fred & Jackendorff, Ray. 1996. A generative theory of tonal music. MIT
- Lindberg, Kai. Schenkeriläinen näkökulma pienoismuotojen opettamiseen. Artikkeliluettavissa osoitteessa
<http://www2.siba.fi/aleatori/index.php?id=307&la=fi>
- Mattila, Anssi. Harmonia- ja muoto-opin perusteet. Oppikirja ja harjoituskirja. 1998. Ostinato
- Ortiz, Diego. 1553/ 2003. Trattado de glosas. toim. Annette Otterstedt. Bärenreiter
- Ottman, Robert W. & Rogers, Nancy. 2007. Music for sight singing. Pearson Education
- Oxford book of English madrigals. 1986. toim. Philip Ledger. Oxford University Press
- Rothstein, William. 1989. Phrase rhythm in tonal music. Schirmer Books
- Sekakuorolauluja 2. 1989. toim. Sakari Hildén et al. Sulasol

Sillanpää, Anna-Maija. 1981. Solmisaatio 1. Säveltapailun ja teorian työkirja. Edition Fazer

Sillanpää, Anna-Maija. 1987. Solmisaatio 1. Säveltapailun ja teorian oppikirja. Fazer Musiikki

Sulasolin sekakuorolauluja 1. 1959. toim. Martti Turunen & Armas Saarinen. Sulasol

Unkari-Virtanen, Leena. Musiikin historia, luentosarja. Ammattikorkeakoulu Stadia Iv 2004-2005.

<http://dme.mozarteum.at/DME/nma/start.php?l=>

http://imslp.org/wiki/Main_Page

<http://www.lysator.liu.se/~tuben/scores/>

<http://muhi.siba.fi/muhi/bin/view/MuHi/Home>

<http://www.elisanet.fi/sakari.hilden/musiikkitieto.html>

<http://icking-music-archive.org/>

<http://www.youtube.com/>

<http://www.makupalat.fi/>